

Forvaltning av seksualitet blant mannlige innsatte under soning

-en kvalitativ undersøkelse med intervju av 5 innsatte i fengsel med høyt sikkerhetsnivå (lukket fengsel).

~~STÅLE KVALEVÅG~~

VEILEDER

Professor Esben Esther Pirelli Benestad

Universitetet i Agder, 2017

Fakultet for helse- og idrettsvitenskap

Institutt for psykososial helse

Sammendrag

Formålet med denne undersøkelsen har vært å kartlegge hvordan innsatte forvalter sin seksualitet underveis i soningen. Jeg har også sett på mulighetene for kommunikasjon, med seksualitet som innhold, mellom innsatte og ansatte. Til sist snakket vi også om hvordan informantene tror et fengselsopphold blant mannlige medinnsatte vil påvirke seksualiteten, og eventuelt hvordan seksualiteten vil være etter løslatelse. Som teoretisk bakgrunn for oppgaven så jeg på WHO's seksuelle menneskerettigheter, og på den bio-psyko-sosiale modellen. Seksualiteten utspiller seg i relasjonen mellom mennesker, dessuten kan hendelser i livet og endring av sosial status påvirke seksualiteten. Dette i sammenheng med det å være i en total institusjon og innsattes tapliste. Prosjektet ble gjennomført ved intervju av 5 mannlige innsatte i et fengsel. Disse har sittet inne på lengre dommer; noen også flere ganger i ulike fengsel. Dette ga mulighet for også å snakke om opphold og forvaltning fra flere fengsel med ulikt sikkerhetsnivå. Undersøkelsen gir et kvalitativt inntrykk av forvaltningen av seksualitet. Hva man ser på som viktig med seksualiteten sammenfaller i stor grad med det undersøker av hva befolkningen ellers anser som motivasjon for seksualitet. Noen informanter oppgir også at opphold i fengsel gir noen midlertidige endringer i seksualiteten, og kommer med tanker rundt dette. Samtidig belyser også oppgaven tanker om noen myter som kan være assosiert med innsatte og seksualitet.

Nøkkelord: innsatt, seksualitet, forvaltning, fengsel

Abstract

The purpose of this qualitative investigation was to identify how inmates manage their sexuality during the atonement. I have also looked at how the possibilities of communication, with sexuality as content, between inmates and staff. Finally, we talked about how the informants think a prison stay among male fellow inmates will affect their sexuality and possibly how their sexuality will be after release. As a theoretical background for the task I looked at WHO's sexual human rights, as well as the bio-psycho-social model. Sexuality unfolds in the relationship between people. Besides life events and changing social status, as imprisonment, affect sexuality. This in conjunction with being in a total institution and inmate loss list. The project was conducted by interviewing five male inmates in a prison. These have served longer sentences; some even several times in different prisons. This gave the

opportunity to also talk about residence and management of several prisons with different levels of security. The survey renders qualitative information as to the management of sexuality and confirms that what you see as important sexuality coincides largely with the investigations of what the general population considers as motivation for sexuality. Some informants state that prison stays provide some temporary changes in sexuality and thoughts surrounding this. Meanwhile the task also highlight thoughts on some myths that may be associated with inmates and sexuality.

Keywords: inmate, sexuality, management, prison

Forord

Jeg vil først og fremst rette en stor takk til informantene som har tatt seg tid til å dele med sin kunnskap, tanker og erfaringer i denne undersøkelsen. Pilotintervjuene som ble gjennomført for å trene på intervjuene og å korrigere intervjuguiden, var også viktige for meg. Jeg vil takke de to innsatte som deltok på dette arbeidet. Samtidig vil jeg også takke Kriminalomsorgen region øst og fengselet som tok meg imot, for å ha bidratt til at jeg kunne skrive denne oppgaven. En spesiell takk til mine kontaktpersoner som har hjulpet med å legge til rette for en god gjennomføring, samt arbeidet med å finne informanter som ville delta i prosjektet. Videre vil jeg også takke til min arbeidsgiver; Arendal fengsel; for positiv innstilling, permisjon og god tilrettelegging, slik at jeg kunne gjennomføre prosjektet. Min veileder Esben Esther Pirelli Benestad skal også ha en stor takk for god oppfølging, viktig støtte, raske tilbakemeldinger og gode innspill. Det er også på sin plass å takke for hjelp til alle andre som jeg har spurt om råd, og som har gitt viktig støtte i denne prosessen som startet allerede våren 2015. Dere har alle vært tålmodige og verdifulle.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag.....	2
Abstract.....	2
Forord.....	4
Innholdsfortegnelse.....	5
1.0 Innledning.....	7
1.1 Valg av oppgave.....	7
1.2 Problemstilling og problemformulering.....	8
2.0 Teoretisk rammeverk.....	9
2.1 Seksualitet og psykisk helse.....	9
2.1.1 Verdens helseorganisasjon; seksuelle menneskerettigheter.....	9
2.1.2 Seksualitet gjennom historien.....	10
2.1.3 Seksualitet og psykisk helse.....	11
2.1.4. Den Bio-psyko-sosiale modellen.....	14
2.1.5 Skyld og skam.....	15
2.2 Den totale institusjon, straff og fengsel.....	15
2.2.1 Totale institusjoner.....	15
2.2.2 Kriminalomsorg og fengsel.....	17
2.2.3 Fangers tapsliste.....	18
3.0 Metode.....	19
3.1 Valg av metode.....	19
3.2 Hermeneutikk.....	21
3.3 Sårbare grupper.....	22
3.4 Informert samtykke.....	24
4.0 Ethiske overveielser.....	25
5.0 Søknadsprosess.....	29
6.0 Litteratursøk.....	30
7.0 Utvalg og intervju.....	31
7.1 Utvalg av informanter.....	31
7.1.1 Inklusjons og eksklusjonskriterier.....	33
7.2 Intervjuene.....	34
7.3 Transkribering.....	35

8.0 Funn og resultater.....	36
8.1 Forvaltning av seksualitet (sex i fengsel).....	36
8.1.1 Onani og porno	37
8.1.2 Besøk.....	40
8.1.2 Sex mellom innsatte	42
8.1.3 Seksuelle overgrep.....	44
8.1.4 Flørt	44
8.2 Psykisk helse.....	45
8.3 Følelser, nærhet og savn.....	48
8.4 Samtaler og kommunikasjon	49
8.5 Påvirkning og endring av seksualitet.....	52
9.0 Oppsummering og avslutning	57
9.1 Vurdering av kvaliteten på forskningen.....	58
10.0 Litteratur	61
Vedlegg.....	67
Vedlegg 1: Prosjektplan.....	67
Vedlegg 2: informasjonsskriv med informert samtykke	72
Vedlegg 3: Intervjuguide.....	74
Vedlegg 4: Uttalelse fra faglig veileder	78
Vedlegg 5: Godkjenning fra Kriminalomsorgen	79
Vedlegg 6: Godkjenning fra NSD.....	81

1.0 Innledning

1.1 Valg av oppgave

Utgangspunktet for masteroppgaven jeg har skrevet høsten 2016 og våren 2017 er fra fengsel med høyt sikkerhetsnivå. Jeg jobber selv som fengselsbetjent i et fengsel med høyt sikkerhetsnivå, noe jeg har gjort i tilsammen ca. 17 år. Jeg har også jobbet deltid i psykiatriske institusjoner og boliger, samt rusomsorg, på deltid, i tilsammen ca 17 år.

Juni 2012 var jeg ferdig med videreutdanning i psykisk helsearbeid ved Universitetet i Agder. Høsten 2013 startet jeg med videreutdanning i sexologi ved samme universitet, og fullførte denne i juni 2015. Jeg har også en videreutdanning i psykoseproblematikk og rehabilitering (SEPREP) fra Høgskolen i Hedmark.

Fra 2015 ble det mulig, ved Universitetet i Agder, å skrive masteroppgave i psykisk helsearbeid med sexologisk tema, der man knytter seksualitet opp mot psykisk helse.

Jeg har fått noe permisjon med lønn fra min hovedarbeidsgiver, som er Kriminalomsorgen, Arendal fengsel, for å forberede meg til, samt jobbe med masteroppgaven. Jeg ønsker ut fra egen interesse, men også på bakgrunn av støtte og oppfølging fra arbeidsgiver, å skrive om innsatte og seksualitet. Temaet vil omhandle innsatte og deres forvaltning av seksualiteten mens de sitter i fengsel.

Etter å ha foretatt en del søk rundt temaet, på utvalgte databaser med aktuelle søkeord, ser det ut til å være et tema som er lite belyst. Jeg har ikke funnet forskning som direkte omhandler det tema jeg ønsker å jobbe med., noe jeg kommer tilbake til i en grundigere utredning om artikkelsøk senere i oppgaven. Jeg mener det vil være interessant for Kriminalomsorgen og for sexologien som fagfelt, å få innblikk i dette temaet. På denne måten kan man få større åpenhet og forståelse for innsattes forvaltning av seksualitet. Med større kunnskap, åpenhet og forståelse kan man unngå myter knyttet opp mot temaet. Samtidig kan man få bedre mulighet for rådgivning og oppfølging av innsatte og deres seksualitet underveis i soningen.

Med oppgaven ønsker jeg å rette fokus mot, og få et innblikk i seksualforvaltning hos innsatte, for derved å kunne få innsikt i en eventuell nytte av tilrettelegging, læring eller

opplysning til andre innsatte, som i beste fall kan komme deres fysiske og psykiske helse til gode.

1.2 Problemstilling og problemformulering

Problemformuleringen for dette prosjektet er:

Forvaltning av seksualitet blant mannlige innsatte under soning.

- **en kvalitativ oppgave med intervju av 5 innsatte i fengsel med høyt sikkerhetsnivå.**

Begrepet ”forvaltning av seksualitet” har jeg valgt å beholde i problemformuleringen selv om det kan være et upresist og ukjent begrep. For å løse dette har jeg valgt, i intervjuene med mine informanter, å bruke mer presist og hverdagslig språk. I intervjuguiden vil jeg derfor spørre ”Hvordan har innsatte sex?/Hva gjør dere når dere har sex – med seg selv og med andre?”. Om jeg bruker for vanskelig språk med fremmedord tror jeg det lettere kan lukke samtalen og vanskeliggjøre intervjuprosessen.

Forskningsspørsmålene for undersøkelsen er:

- 1) Hvordan har innsatte sex underveis i soningen?**
- 2) Hvordan påvirkes seksualiteten ved at man omgås mest menn i fengselet?**
- 3) Hvordan er muligheten til å snakke med andre om sin seksualitet i fengselet (både tilsatte og innsatte)?**
- 4) Hvordan tror du tiden i fengsel, og måten du har kunnet håndtere egen seksualiteten på, har påvirket deg?**

Jeg har valgt å stille spørsmålene – spesielt spørsmålet om forvaltning – generelt. Tanken er at det kan bli noe lettere for informanten å svare. Det åpner mulighet for at man kan fortelle om litt generell forvaltning, i stedet for å starte med å fortelle om bare seg selv på et sensitivt tema. Jeg har også valgt å la informantene fortelle om erfaringer som de har fra andre fengsel og tidligere dommer. Dette mener jeg vil gi en større bredde på materialet.

2.0 Teoretisk rammeverk

Det teoretiske rammeverket gir en grunnleggende kunnskap om teorier og historie som er greit å ha som bakgrunn når man leser oppgaven. Teoriene bygger også på temaet i oppgaven, og de vil blir sett i sammenheng med de funnene som er gjort i undersøkelsen.

2.1 Seksualitet og psykisk helse

2.1.1 Verdens helseorganisasjon; seksuelle menneskerettigheter

WHO's definisjon av seksuell helse og seksualitet er av stor betydning i arbeid med seksualitet – både fysiologisk, psykologisk, sosialt og kulturelt. Siden denne definisjonen er sentral i all menneskelig seksualitet velger jeg å gjengi den i sin helhet:

”Seksualitet er en integrert del av ethvert menneskes personlighet. Dens fullstendige utvikling baserer seg på tilfredsstillende av basale menneskelige behov så som lengsel etter kontakt, intimitet, følelsesmessige uttrykk, nytelse, ømhet og kjærlighet. Seksualiteten er blitt til i samspillet mellom individene og de sosiale strukturene. Fullstendig utvikling av seksualiteten er grunnleggende når det gjelder individuelt, mellommenneskelig og sosialt velbefinnende. Seksuelle rettigheter er universelle menneskerettigheter basert på iboende frihet, verdighet og likhet for alle mennesker. Likesom helse er en fundamental menneskerettighet, må også den seksuelle helse være det. For å sikre at enkeltmennesker og samfunn utvikler sunn seksualitet, må de følgende seksualrettigheter bli omtalt, oppmuntret, respektert og forsvart av alle samfunn med alle tilgjengelige virkemidler. Seksuell helse er resultat av et miljø som anerkjenner, respekterer og utøver disse rettighetene”

(Almás, 2004, s 119)

Noen av spørsmålene i denne undersøkelsen er knyttet opp med henblikk på de seksuelle menneskerettighetene. Prosjektet ser på hvordan mannlige innsatte forvalter seksualiteten underveis i soningen, og det blir derfor en naturlig del å se på om frihetsberøvelsen påvirker den enkeltes seksualitet, og om dette også betyr tap av seksuelle rettigheter. WHO's seksuelle rettigheter omhandler: 1) Retten til seksuell frihet uten noen form for tvang og utnyttelse. 2) Retten til å holde sin seksualitet privat. 3) Retten til seksuelt likeverd, og frihet fra diskriminering uavhengig av kjønn, seksuell orientering, alder, religion og status. 4) Retten til seksuell nytelse. 5) Retten til følelsesmessig seksuelt uttrykk, kommunikasjon og kjærlighet.

6) Retten til fritt partnervalg. 7) Retten til frie og ansvarlige valg i forhold til reproduksjon. 8) Retten til seksualopplysning basert på vitenskapelige undersøkelser. 9) Retten til omfattende seksuell utdanning. 10) Retten til seksuell helseomsorg (Almås, 2004, s 119).

WHO's definisjon av seksuell helse fokuserer ikke utelukkende på seksualitetens kroppslige og fysiske dimensjoner. Seksuelle følelser er ikke nødvendigvis alltid knyttet til kjønnsorganene. Den kan også omhandle andre deler av kroppen, eller den kan utelukkende foregå i det mentale rom. Skal man forstå menneskers seksuelle liv fullt ut, er ikke kunnskap om kroppen tilstrekkelig. Man må også se på samspillet mellom det biologiske, psykososiale og kulturelle faktorer (Engel, G. L. 1977; Graugaard, Hertoft og Møhl, 2000).

I et fengsel er man fratatt mye av friheten som man har ellers i samfunnet. Fengsel regnes som en total institusjon, noe jeg skal se på senere i oppgaven.

2.1.2 Seksualitet gjennom historien

Tilsynelatende identiske seksuelle handlinger har i forskjellige tider blitt tillagt forskjellig verdi. Det har sannsynligvis påvirket den enkeltes seksuelle fantasier, adferd og selvbilde. Seksualiteten vurderes også ulikt i ulike etniske grupper; noen grupper er svært restriktive, og noen er mer åpne og gis mer frihet. Hvordan man oppfatter og definerer hva som er normalt, syndig, sykt, rett og galt varierer innenfor tid og sted, miljø og kultur. Derfor er det greit å ha et lite innblikk i hvordan de tenkte om, og håndterte seksualiteten i forskjellige tidsepoker (Graugaard, Hertoft og Møhl, 2000).

Når det gjelder forvaltningen av menneskelig seksualitet er det sannsynligvis Bibelen som har hatt størst betydning. Samtidig innbyr den også til mange former for lesing og tolking (Almås og Pirelli Benestad, 2010, s. 17).

På 1700-tallet foregikk det en tiltakende seksualisering i Europa. Samtidig fikk den medisinske vitenskapen økende autoritet. Det ble større interesse for den seksualiteten som ikke hadde reproduksjon som formål, og fokuset dreide seg om den skaden seksualiteten hadde på helsen (Tønnesson, 2013). Johannisson (2010, s 128) sier litt forenklet, at det som fram til 1700-tallet ble betraktet som synd, ble lovbrudd på 1800-tallet. Ved århundreskiftet ble den samme seksualiteten betraktet som sykdom, slik den beskrives av bla. Michel Foucault.

Michel Foucault (1926-1984) var fransk filosof og idéhistoriker. I boken "Seksualitetens historie I" som ble utgitt i 1976 ser han på hvordan seksualiteten henger sammen med politiske, sosiale og økonomiske krefter gjennom historien. I følge Foucault skjer det et paradigmeskifte i Europa på slutten av 1700-tallet. Det var vanlig med en viss freidighet rundt seksualitet. Det var toleranse rundt ulik seksuell adferd, og det var åpenhet rundt seksualitet. På slutten av 1700-tallet begrenset borgerskapet seksualiteten til ekteskapet og reproduksjonen. Seksualiteten blir disiplinert og regulert (Foucault, 1995, s 13).

På 1800-tallet ble seksualitet og samleie sett på som en plikt kvinnen hadde, og en rett for mannen. I det offentlige rom anså man at normale kvinner med god moral ikke hadde seksuell lyst. Kvinner som var åpne om sin seksualitet ble sett på som horer (Almås, 2002, 15.05).

På 1960- og 70- tallet skjedde det man kaller den seksuelle revolusjon i den vestlige verden. Det ble økende liberalisering og åpenhet rundt seksualitet, og det ble billigere og enklere tilgang til prevensjonsmidler. Åpenheten ble synliggjort i forskningsrapportene til Kinsey (1948; 1953). Disse undersøkelsene omhandlet amerikanske menn og kvinners seksualliv i begynnelsen av 1950-tallet (Tønnesson, 2013). Kvinner begynner å erobre retten til egen lyst, og til å si nei til sex dersom de ikke ønsker det. De får også anledning til å foreta familieplanlegging ved hjelp av prevensjon og selvbestemt abort. Homoseksualitet hadde vært betraktet som syndig, sykt og kriminelt, men ble i 1973 avskaffet som sykdomsdiagnose av den amerikanske psykiatriske assosiasjon. Straffeloven, som forbød seksuell omgang mellom menn, ble opphevet i 1972 i Norge (Almås, 2004, s 82).

Gjennom store deler av 1900-tallet har vårt forhold til seksualitet vært preget av undertrykking og diskriminering. De senere år har det vært mye fokus på seksualitets- og kroppspress; bla. gjennom sosiale medier. Samtidig oppleves seksualitet som tabubelagt hos mange (Tønnesson, 2013).

2.1.3 Seksualitet og psykisk helse

Seksuell helse er i følge Verdens Helseorganisasjon (WHO) sin definisjon fra 1975 å forstå som "integrasjonen av de somatiske, emosjonelle, intellektuelle og sosiale aspekter av seksualiteten, på måter som beriker og forsterker personlighet, kommunikasjon og kjærlighet" (Graugaard, Møhl og Hertoft, 2006, s. 9).

Professor i sexologi, Elsa Almås (2004, s 9), sier at ”mennesket lever ut sin seksualitet i det rommet som ligger mellom instinkter og kultur. I dette rommet finnes noen av de sterkeste drivkreftene mennesker er i besittelse av: kjærlighet og begjær. Når vi finner en god balanse mellom disse, har vi tilgang til noe av de største gledene vi kan oppnå”. Har man et velfungerende seksualliv kan dette altså bidra til livsmot, glede og bekræftelse.

Seksualitet har en bredere mening enn sex. Det refererer til alle aspekter ved det å være et kjønnsvesen. Begrepet definerer derfor ikke bare menneskets erotiske kapasitet, men også en personlighetsdimensjon. Begrepet omhandler nærhet, både fysisk, intellektuelt og følelsesmessig. Det handler også om nytelse sjenerøsitet, ømhet, lekenhet, begjær og seksuell lyst. Seksualitet handler også om store og små problemer som kan oppstå (Aars, 2011, s 7).

Seksualiteten oppfatter vi som noe som er i oss, som er viktig og uunngåelig. Den kan skape mye glede og lykke, men også dyp sorg. Helse og velvære påvirker også seksualiteten, og den er sammensatt av flere faktorer som sosiale, biologiske, psykologiske og økonomiske. Smerter kan føre til spenninger og redusert blodtilførsel, og savn og lengsel kan føre til utvikling av depresjon. Dessuten kan mangel på seksuell behovstilfredsstillelse føre til andre mindre hensiktsmessige måter å oppnå tilfredsstillelse på (Almås og Pirelli Benestad, 2010, s. 157). Fysisk og psykisk sykdom og utfordringer kan påvirke seksualfunksjonen. Dette kan være forhold som graviditet og fødsel, alder, stress, generell livskvalitet og sosiale kår. Disse faktorene har betydning for hvordan man forstår og håndterer sin seksualitet (Graugaard, Hertoft og Møhl, 2000). Med et fengselsopphold vil det naturlig følge stress, bekymringer, endring av livskvalitet og sosial status. Man kan derfor anta at dette vil påvirke den innsattes fysiske og psykiske helse, og dermed også seksualliv. Dessuten er de også avskåret fra mulighet til å treffe en eventuell partner jevnlig.

Almås og Pirelli Benestad (2010, s 157) presenterer begrepet ”Den trojanske hest” som en modell for ulike menneskelige behov som søkes dekket gjennom seksualitet, men som ikke nødvendigvis er vanlig å presentere direkte. Tidligere var seksualitet noe man måtte underkue og et middel kun for å videreføre slekten. I dag har den større betydning som et primært følelsesmessig menneskelig behov. Motivene som omfattes av ”Den trojanske hesten” er:

- 1) Behov for å få barn
- 2) Behov for å oppfylle en sosial rolle

- 3) Behov for spenning og avspenning
- 4) Behov for intimitet og nærhet
- 5) Behov for seksuelle tranceopplevelser
- 6) Behov for kjærighet

(Almás og Pirelli Benestad, 2010, s 158)

På bakgrunn av motivene beskrevet i ”Den trojanske hesten” gjennomførte Almás og Pirelli Benestad tre identiske undersøkelser i samarbeid med Norsk Forening for Klinisk Sexologi, Markeds- og Mediainstituttet og Dagbladet i 1987, 1997 og i 2007/08. Resultatene fra disse undersøkelsene viser at, dersom man slår sammen svaralternativene ”meget viktig” og ”ganske viktig”, er motivet ”Det gir kontakt/nærkontakt” på toppen av listen med 92%. Motivet ”Det er uttrykk for kjærighet” kommer på neste plassen med ca 90%. Neste motivet er ”Det tilfredsstillende partneren min”, med ca. 84% som opplever dette som ”meget viktig” og ”ganske viktig”. Videre på listen kommer ”Det gir fysisk tilfredsstillende” og ”Det virker beroligende” med henholdsvis ca. 77% og ca. 65%. ”Det å få barn” er nederst på listen med ca. 25% (Almás og Pirelli Benestad, 2010, s. 159; Pirelli Benestad personlig kommunikasjon 2017).

Disse modellene og undersøkelsene for å beskrive motiver for seksualitet, bekrefter at seksualitet handler om mye mer enn selve samleiet. Mental og emosjonell kontakt, både med seg selv og andre, ser ut til å ha stor betydning. Æmhet, nærhet, fortrolighet og bekreftelser blir oppgitt som viktige aspekter. Motivene som er på toppen av listen i undersøkelsen, med nærkontakt, uttrykk for kjærighet og det å tilfredsstillende partneren, er faktorer som man kan oppleve at man er avskåret fra når man sitter i fengsel.

Innsatte har blitt kartlagt som en risikogruppe for dårlig psykisk helse. Dette er knyttet til en følge av stressbelastningen ved å bli fengslet (Carcedo, Perlman, López, Orgaz og Fernández-Rouco, 2015, s. 45). En mulig vesentlig årsak til dette er at innsatte har vanskeligheter med å ha et tilfredsstillende sexliv (Carcedo, 2005). Linville (1981) fant at omtrent $\frac{3}{4}$ av mannlige innsatte i et fengsel med lav sikkerhet hadde følelsesmessige problemer som følge av seksuell deprivasjon. Seksuell glede og tilfredsstillende, og psykisk helse har vist seg å være signifikant knyttet opp mot tiltak og innstilling i fengselet. Innsatte lider under mangel på heteroseksuell aktivitet i fengsel (Carcedo et al. 2015, s 45).

Undersøkelser på personer som ikke sitter i fengsel viser også et sterkt forhold mellom seksuell tilfredshet og god psykisk helse og velvære. Denne undersøkelsen ble gjort på personer som har vært seksuelt deprivert en periode som følge av seksuell dysfunksjon, psykiske utfordringer, kreftbehandling og amputasjon (Carcedo et al. 2015, s 46).

2.1.4. Den Bio-psyko-sosiale modellen

Psykoanalytiker og indremedisiner Georg L. Engel (1913-1999) lanserte den bio-psyko-sosiale modellen gjennom flere artikler på slutten av 1970-tallet. Modellen la vekt på at man ikke kan forstå menneskelig adferd adskilt i løse elementer. Den sier at man må forstå sykdom helhetlig i samspill i lys av biologiske, mentale og sosiale faktorer (Falkum, 2008).

Seksualitet rommer, naturlig nok, et biologisk aspekt. Et tilfredsstillende sexliv forutsetter fysiologiske prosesser som blodsirkulasjon, hormonproduksjon og nerveforsyning. Fysisk sykdom kan forstyrre disse prosessene. Seksualiteten er også påvirket av en kontinuerlig psykologisk bearbeiding; f eks forventninger og fortolkning av erotiske impulser og inntrykk. Hendelser i livet, mentale vilkår, stress, kriser og psykisk sykdom setter også sine spor i samliv og seksualitet. Seksualiteten blir også til mellom mennesker, og utspiller seg i relasjoner. Den kan derfor også betraktes som et sosialt fenomen (Graugaard, Møhl og Hertoft, 2006, s. 11).

Menneskers seksualitet er kompleks, og underholdes av sterke krefter. Den er en vel forankret del av menneskers tilværelse, og det seksuelle endrer seg i takt med livssituasjonen. Seksualiteten eksisterer ikke som en isolert del av menneskers liv (Graugaard, Møhl og Hertoft, 2006, s. 12). Frihetsberøvelse, som fengsel, kan være et forhold som påvirker livssituasjonen med at man endrer relasjoner og sosial status. Man kan oppleve stress, krise og mentale påkjenninger. Videre kan man føle mye skyld og skam. En stor andel innsatte definerer også egen helse som dårlig, sammenlignet med resten av befolkningen (Revold, 2015, s 4). Vi kan derfor si at den menneskelige seksualitet innenfor det bio-psyko-sosiale aspektet, er i et dynamisk samspill med hverandre (Graugaard et. al. 2006, s 17).

WHO sier også at man må forstå seksuell helse som en balanse mellom biologiske, psykologiske og sosiale aspekt. Den skal være positivt berikende, og den skal fremme personlig utvikling, kommunikasjon og kjærlighet (Almås og Pirelli Benestad, 2010, s. 150).

2.1.5 Skyld og skam

Når man ser på seksualitet gjennom historien, ser man hvordan den har blitt regulert, kontrollert og undertrykket på ulike vis gjennom århundrer. Dette har ført til at seksualitet ofte har vært forbundet med skyld og skam.

Helt fra man er barn lærer mange at de ikke skal snakke om seksuelle følelser. Flere seksuelle tenningsmønster og uttrykksformer har vært kriminalisert og/eller sykdeliggjort i vårt samfunn inntil for få tiår siden. Dette har skapt taushet som følge av frykt for avvisning og represalier, og har ført til mindre rom for å uttrykke disse følelsene og behovene. Slik tilbakeholdelse og undertrykking skaper en forståelse av at man skal skamme seg over sin seksualitet. Imidlertid ”finnes det ikke syk seksualitet, men det kan finnes syke måter å forvalte den på”, slik Almås og Pirelli Benestad (2010, s 227) skriver i boken ”Sexologi i praksis”.

Vi kan føle skyld for noe vi har gjort, og føle skam for noe vi er. En konstant følelse av skam kan redusere livskvaliteten betraktelig. Samtidig kan det være grunn til å føle skyld når man har forvaltet sin seksualitet på en måte som har vært overgripende eller påført andre skade (Almås og Pirelli Benestad, 2010, s 227-228).

Onani er en seksuell aktivitet som har vært beheftet med skyld og skam. Kulturens holdninger overfor fenomenet, samt at det har blitt sett på som synd og tegn på sykdom, har bidratt til forståelsen av onani som en skambelagt og stigmatiserende aktivitet. Onani forbindes også med en ensom seksualitet, noe som ytterligere kan bygge opp under følelsen av skam (Almås, 2014)

2.2 Den totale institusjon, straff og fengsel

2.2.1 Totale institusjoner

Erving Goffmann (1922-1982) var født i Canada og regnes for å være en av de mest innflytelsesrike sosiologer i det 20. århundre. Av faglitteratur om totale institusjoner regnes Goffmann sin bok ”Anstalt og menneske – den totale institusjon sosialt sett” (1967) som et av hans hovedverk. Totale institusjoner er en fellesbetegnelse som brukes for institusjoner som fengsler, psykiatriske sykehus, militærleirer o.l. De er et oppholds- og arbeidssted for mennesker som holdes utenfor samfunnet i en lengre periode.

”Den totale institusjon kan defineres som et oppholds- og arbeidssted, hvor et større antall likestilte individer sammen fører en innelukket, formelt administrert tilværelse, avskåret fra samfunnet utenfor i en lengre periode.”
(Goffman, 1967, s. 9)

Den totale institusjon er uforenelig med et avgjørende element i vårt samfunn – familien. Det at man bor alene, evt i flokk og sammen med andre på institusjonen, kan dessuten gjøre det vanskelig å ha et privatliv. Undersøkelser og visitasjon utsetter ofte klienten for legemlig blottleggelse. En tilsvarende blottleggelse oppleves også ved felles soverom og toaletter samt dusjer (Goffmann, 1967, s 17).

Over alt gjelder det at klienten aldri er helt alene. Han er alltid innenfor synsvidde eller hørevidde av medinnsatte og/eller personalet. I et fengsel har man mye rutiner og gjøremål i løpet av dagen. Dessuten bor man tett på andre innsatte, og de som jobber der har nøkkel til den enkeltes celle. Det man har av privatliv kan oppfattes som den tiden man er innelåst på cellene fra kvelden fram til morgenen. Siden de som jobber fremdeles har tilgang til innsattes celler, kan selv denne tiden oppleves som at man ikke har fullstendig privatliv.

Ved fengsling mister man, eller endrer, tilgang til relasjoner og utøvelse av roller, eller til opprettholdelse av rollen man hadde, f eks til kjæreste eller barn (Hjellnes, 2006, s 124).

Innsatte har et relativt lite område som de selv råder over. Selvopptatthet og fokus på egne behov henger sammen med lite annet å være opptatt av. Samtidig er opplevelsen av å ha mye udekkede behov høyst reell når man sitter i fengsel (Hjellnes, 2006, s. 137). For innsatte som forsøker å forvalte sin seksualitet kan eventuelle udekkede behov føles sterkt. Dette kan være savn av partner og nærvær og kroppskontakt med denne, samt mulighet til privatliv der man får anledning til å dyrke seksualitet. Følelse av mestrings, og å få bekreftelser som seksuelt vesen kan også oppleves som fraværende eller svært begrenset i et fengsel.

Innsatte i fengsel, som total institusjon, er avskåret fra svært mye av kontakten med omverdenen. Dette er en tilstand som, for enkelte innsatte, kan vare over flere år. Det er ikke utenkelig at denne manglende kontakten med samfunnet utenfor fengselet, og at sosial omgang og samtaler med mannlige medinnsatte er det dominerende, vil påvirke den enkelte innsattes mulighet til å ivareta egen seksualitet. I fengsel med høyt sikkerhetsnivå er det i

utgangspunktet mulighet for ett besøk á en times varighet en gang i uken. I tillegg har man 20 minutter ringetid i løpet av uken; og ofte må denne avvikles sammenhengende. Med denne begrensede mulighet for å ivareta et parforhold ser man at det kan føre til brutte relasjoner med kjærester, eller at samkvem og tilhørighet blir vanskelig å ivareta på en god måte.

Etter en tid i fengsel, ved løslatelsen, kan enkelte roller være vanskelige eller umulige å gjenoppta. Eksempel på dette kan være rollen som foreldre, der man har gått glipp av viktige år med relasjonsbygging og oppdragelse. Samme gjelder for tiden sammen med partneren (Goffmann, 1967, s 20). Dette kan være en belastende prosess. Mennesker i en total institusjon, f eks et fengsel, er også personer med følelser og tanker. Man kan også regne med at de har samme behovene som den øvrige befolkningen.

2.2.2 Kriminalomsorg og fengsel

Kriminalomsorgen skal gjennomføre varetektsfengsling og straffereaksjoner på en måte som er betryggende for samfunnet, og som motvirker straffbare handlinger. Innenfor disse rammene skal man også sikre de innsatte tilfredsstillende forhold. Videre har innsatte de samme sosiale rettighetene som andre i samfunnet. (Kriminalomsorgen, 2016).

I 2015 hadde Kriminalomsorgen 4556 årsverk. Den ordinære kapasiteten i fengsel var 3823 innsatte. I tillegg kommer samfunnsstraff, EK-soning (elektronisk kontroll) og programmer i Friomsorgen (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2015, s. 7). Statistisk sentralbyrå (2016) oppgir at i 2014 utgjør menn ca. 95% av de innsatte. Det var 11 454 nyinnsettelse og 11 060 løslatelse; medregnet varetekt, dom, EK-soning, forvaring og bøtesoning.

”Virksomheten i kriminalomsorgen bygger på fem grunnpilarer:

- det som lovgiver har sagt er formålet med straffen – motvirke kriminalitet
- et humanistisk menneskesyn
- prinsippet om rettssikkerhet og likebehandling
- prinsippet om at en har gjort opp for seg når straffen er sonet
- normalitetsprinsippet” – innsatte skal ha samme rettigheter som andre borgere

St. melding nr. 37 (2007-2008, s. 19)

2.2.3 Fangers tapsliste

Yngve Hammerlin, dr. filos og forsker ved Kriminalomsorgens Utdanningscenter (KRUS), har utarbeidet en liste over tap innsatte i fengsel kan oppleve ved innsettelse, og underveis i soningen (Hammerlin, 2000, s. 31)

Mange av de som fengsles, har en betydelig liste over sosiale tap. De sliter med store belastninger både i forhold til sosialt nettverk, oppvekst og mange har et anstrengt forhold til rus. Når man fengsles kan dette, for mange, oppleves som en alvorlig stressopplevelse og en personlig og sosial katastrofe. Mange kan oppleve at den sosiale tapslisten forsterkes av et fengselsopphold (Hammerlin, 2000, s. 31).

Tap av frihet og følelse av avmakt kan oppleves svært krenkende for mange mennesker (Hjelnes, 2006, s 123). Hammerlin (2000, s. 31) skriver også om angst og frustrasjoner i fangers tapsliste. Dette kan være følger av isolasjonen, men også en følge av andre elementer på tapslisten. Angst og fortvilelse kan også forstås som en fundamental følelse knyttet til det å være menneske. Angst og fortvilelse er ofte sentrale elementer i psykiske lidelser. Videre har mennesket et grunnleggende ønske og behov for nærhet og kjærlighet, samtidig som man har en frykt for å bli sviktet og såret (Bøe og Thomassen, 2007, s 117). Dette sammenfaller med undersøkelsene til Almås og Pirelli Benestad, som ble gjennomført i 87, 97 og 2007/08 om motiver for seksualitet (Almås og Pirelli Benestad, personlig kommunikasjon 2017).

Tap av seksualitet, kjærlighet og forhold er belastninger som er presentert på fangers tapsliste. Disse faktorene blir også sentrale i dette prosjektet. Almås (2004, s 37) og Almås og Pirelli Benestad (2010, s 157) peker på motiver for seksualitet der det også i stor grad handler om mental og emosjonell kontakt, ømhet, nærhet, bekreftelse og fortrolighet. Disse aspektene bekreftes i undersøkelsen som svært viktig. Samtidig er dette en kontakt, og nærhet som man, sammen med samleie, ofte mister i svært stor grad når man sitter i fengsel.

God seksualitet med sin partner er kilde til opplevelse av tilhørighet og sammenheng i tilværelsen. Manglende eller redusert mulighet for dette fratår individet denne formen for bekreftelse. Man kan da oppleve å føle seg avist, såret og utilstrekkelig. Sjalousi kan også komme fram som et moment, og disse faktorene kan skape en kløft i relasjonen. Stressende og belastende situasjoner kan være disponerende faktorer for slike seksuelle problemer (Almås og Pirelli Benestad, 2010, s. 303). Ved innsettelse i fengsel er man dessuten fysisk

fraskilt, eller svært begrenset, fra hverandre. Besøkene er av begrenset varighet på et besøksrom i fengselet. Man blir kontrollert og det finnes også mulighet for at betjenter kan ha sporadisk tilsyn av besøket. Dette vil naturlig gjøre besøkssituasjonen stressende og begrense mulighet og lyst for seksuell aktivitet.

3.0 Metode

3.1 Valg av metode

Metode kan forstås i vid forstand. Den greske opprinnelige betydningen av ordet er veien til målet. Skal man finne veier til målet, må man ha kunnskap om hva målet er (Kvale & Brinkmann, 2015, s 140). For å gjøre et godt intervju er det viktig med god planlegging. For å få dette til er det nødvendig å få fastlagt et mål med, og et innhold i studien. Man må med andre ord vite hva man skal etterforske og hvorfor man vil gjøre studien, før man stiller seg spørsmålet hvordan man skal gjennomføre den (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 140).

Som undersøkelsesmetode skiller man ofte mellom kvalitativ metode og kvantitativ metode. Kvantitativ metode kjennetegnes ved at svarene, og informasjonen man får, kan formuleres til definerte og målbare enheter. Man kan da regne på, og se sammenhenger mellom svarene. Ved bruk av kvalitativ metode tar man mer sikte på å få meninger og tanker som ikke lar seg måle i objektive størrelser og mengdeforhold. Man ønsker å få tak i informantenes livsverden (Dalland, 2007. s 84).

Begrepet kvalitativ viser til egenskaper eller karaktertrekk ved det fenomenet vi ønsker å studere (Repstad, 2014, s 16). Man vil forsøke å forstå fenomenet man undersøker gjennom intervjuer eller observasjoner. Et annet trekk ved kvalitativ forskning er at forskeren gjennom sitt arbeid med informantene ofte etablerer en nær og direkte kontakt med dem. Forskeren må ofte oppsøke miljøene han/hun/hen vil studere. Kvaliteten på dataene som produseres i møtet, avhenger av intervjuerens ferdigheter og kunnskap om temaet (Kvale og Brinkmann, 2015, s 83). Datainnsamlingen og funnene vil preges av konteksten man forsker i, av interaksjonen mellom forsker og informant, av hvordan forskeren oppfatter situasjoner, og av hans/hennes/hens disposisjoner (Fredwall, 2015, s. 42).

På bakgrunn av definisjon av oppgaven og innholdet var det mest aktuelt for meg å foreta en kvalitativ studie. Arbeidet skal ta sikte på å belyse, fortolke og forså hvordan mannlige

innsatte i fengsel forvalter sin seksualitet underveis i soningen. Jeg vil ha en fenomenologisk, Hermeneutisk tilnærming til prosjektet og fenomenet jeg vil belyse. Dette vil jeg se nærmere på senere i oppgaven.

I starten av prosjektet var jeg fast innstilt på at prosjektet skulle gjennomføres ved hjelp av semistrukturerte individuelle intervjuer. Denne intervjuformen er en samtale med en viss struktur og hensikt. Man holder seg ikke slavisk til en rekke spørsmål i en gitt rekkefølge, men forsøker å ha en samtale der man dekker de enkelte temaene. Likevel har man en intervjuguide som sikrer at man berører de aktuelle spørsmålene og temaene man ønsker å få belyst. Hensikten er å produsere kunnskap om et tema, og forstå informantens livsverden, for å kunne tolke betydningen. Forskeren definerer og kontrollerer samtalen, og det er også denne som kritisk følger opp informantens svar på spørsmålene (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 22).

Underveis i prosessen vurderte jeg også ”mixed method” for min undersøkelse. Denne metoden er en blanding av kvalitativ og kvantitativ forskning. Innenfor samfunnsvitenskapelige forskningsprosjekter er det mer og mer vanlig å kombinere de to metodene (Fredwall, 2015, s. 43). Etter samtale med, og råd fra veiledere og forskere, kom jeg fram til at dette var en tidkrevende metode for et masterprosjekt. Dersom jeg skulle utarbeide og gjennomføre et kvantitativt prosjekt i tillegg til kvalitative intervjuer, ville dette tatt for mye ressurser innenfor de tidsrammene jeg har til rådighet.

Fokusgruppeintervju er en tredje metode ved kvalitativ forskning. Denne metoden vurderte jeg også en periode i forberedelsesprosessen. Jeg antok at dette kunne være en effektiv måte å innhente mye god informasjon. Ved forskning på følsomme og tabubelagte tema kan gruppesamspillet gjøre det lettere å komme med synspunkter som vanligvis ikke er tilgjengelige (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 179). Jeg har også snakket med veiledere og forskere om denne løsningen; og anbefalingene gikk i all hovedsak ut på at med et så sensitivt tema som seksualitet kan det være krevende med fokusgruppeintervju, og man risikerer at informantene synes det er vanskelig å meddele sine tanker. En annen ulempe med fokusgrupper er at en eller fler av deltakerne tar styringen, og de øvrige informantene er enig i det som blir sagt, uten at man får den ønskede effekten av tankeblomstring. Man kan oppleve at gruppedynamikken fører til konformitet eller polarisering. En god gjennomføring krever derfor en erfaren moderator (Bjørklund, 2005, s. 48; Bryman, 2008). Flere av disse informantene er trent på å snakke i samtalegrupper i fengsel, men samtidig er jeg en

moderator uten erfaring. På bakgrunn av dette valgte jeg å ikke gjennomføre fokusgruppeintervju.

Etter disse vurderingene falt jeg tilbake på semistrukturerte individuelle intervjuer. Studien blir da en ren kvalitativ forskningsdesign som knytter seg til oppgavens hermeneutiske mål. Jeg skal forsøke å belyse, tolke og forstå meningsinnholdet i det empiriske materialet som kommer fram under intervjuene.

3.2 Hermeneutikk

Gadamer, Hans-Georg (1900-2002) var tidenes fremste representant for hermeneutikken. Hans tanker rundt hermeneutikken er påvirket av Martin Heidegger, som han var elev hos. Han mente at den hermeneutiske metode var den eneste adekvate i humanistisk disiplin. Heidegger kobler eksplisitt fenomenologi og hermeneutikk sammen. Fenomenologiens intensjon er å beskrive ting slik de er (Alnes, 2015).

En hermeneutisk prosess er en fortolkende prosess. Det uttrykket man observerer tillegges en mening som rekker ut over den umiddelbare framtreddenen. Dette innebærer at vi forstår og tolker allmenne trekk og sammenhenger inn i de observasjonene vi gjør (Repstad, 2014, s121). I hermeneutisk tradisjon legges det vekt på tolkerens forhåndskunnskap om tema han jobber med. Formålet med hermeneutisk fortolkning er å oppnå allmenn og gyldig forståelse av betydningen i en tekst (Kvale & Brinkmann, 2015, s 73).

Et sentralt begrep innenfor hermeneutikken er ”Den hermeneutiske sirkel” eller ”Den hermeneutiske spira”. Sirkelen, eller spiralen, betegner en forståelse av vekslingen mellom helhet og deler i en tekst eller et intervju. Man har en oppfattelse av teksten som helhet. Ut fra dette tolker vi de enkelte delene, der disse igjen skaper en ny forståelse av helheten i teksten. Man får ny forforståelse, som igjen bringes inn i tolkningen og forståelsen av delene og helheten. Dette er en kontinuerlig prosess der man stadig kommer nærmere en felles meningsforståelse (Repstad, 2014, s. 121). Denne prosessen blir preget av tolkerens bakgrunn, historie, antakelser, holdninger, verdier, praksiser og tradisjon. Man får forståelse ut fra visse fordommer og forforståelsen vi har (Kvale & Brinkmann, 2015, s 74)

I undersøkelsen overbringer informanten sine tanker og forståelser av fenomener. Dette kan være situasjoner som han allerede har tolket, og som har gitt ham en forståelse. Når dette

igjen blir formidlet til meg, som forsker, blir det igjen fortolket og skrevet ned. At et fenomen er formidlet og fortolket i to ledd, kan man kalle dobbel hermeneutikk (Giddens, 1976, s. 536).

3.3 Sårbare grupper

Å forske på sårbare grupper byr på en del utfordringer. I Helsinkideklarasjonen (2013) står det at ”Enkelte forsøkspopulasjoner er sårbare og har behov for særlig beskyttelse” (Jakobsen, 2008).

Betegnelsen ”sårbare grupper” brukes ofte synonymt med ”utsatte grupper”. Individene som inngår i denne gruppen regnes som sårbar med at de kan ha særskilte utfordringer knyttet til å kunne gi fritt informert samtykke (Solbakk, 2014, 10.10.).

Belmont-rapporten (1979) lister opp noen grupper, individer og populasjoner som karakteriseres som særlig sårbare i forskningsetiske deklarasjoner og retningslinjer:

- etniske minoriteter
- økonomisk vanskeligstilte
- kritisk syke
- mennesker som lever i institusjoner

Helsinkideklarasjonen (2013) omtaler følgende populasjoner og individer som særlig utsatte og sårbare:

- Individer ute av stand til å gi samtykke.
- Individer mottakelig for tvang eller utilbørlig innflytelse.
- Befolkninger eller samfunn som ikke vil dra direkte fordeler av deltakelse i forskning.
- Pasienter som deltar i medisinsk forskning i kombinasjon med medisinsk behandling og omsorg.

(Helsinkideklarasjonen, 2013)

En tredje gruppe som omtaler sårbare grupper er Council for International Organizations of Medical Science. De tar med følgende grupper som særlig sårbare i sin oversikt i International ethical guidelines for biomedical Research involving human subjects:

- Personer ute av stand til å gi samtykke.
- Barn

- Juniorer eller underordnede medlemmer i en hierarkisk gruppe (feks. medisinske studenter, sykepleierstudenter, militært personell og politi.
- Eldre
- Beboere i alders- og sykehjem
- Sosialklienter
- Fattige mennesker
- Arbeidsledige
- Pasienter i akuttbehandling
- Noen etniske minoriteter
- Hjemløse
- Nomader
- Flyktninger og asylsøkere
- Fanger
- Uhelbredelig syke
- Politisk svakstilte individer

CIOMS (2002)

Disse gruppene kan oppfattes som altomfattende når det gjelder forståelse av hva som defineres som sårbarhet. Likevel kan vi samle dem under tre undergrupper der vi vektlegger fravær av samtykkekompetanse, fare for skade og mangelfull forståelse (Hurst, 2008, s 192).

Det å være sårbar er et menneskelig fenomen, og nødvendigvis ikke forbeholdt en gruppe. Respondenter som kan ivareta sine egne interesser i mindre grad enn andre, kan betraktes som ekstra sårbare. Disse er potensielt mer utsatt for maktmisbruk. Ut fra dette kan man ikke trekke slutningen at alle i en gruppe er mer sårbare enn alle andre. Likevel betyr ikke det at man ikke skal ta noen ekstra forhåndsregler (Jakobsen, 2008, s 6-8).

Forskning som foregår i fengsel eller andre institusjoner stilles overfor skjærpede krav for å sikre frivillighet ved innhenting av fritt og informert samtykke. Friheten til disse respondentene er begrenset, og det kan derfor knytte seg usikkerhet til om deltakerne har stilt seg tilgjengelig av fri vilje, eller om de kan ha følt seg presset til å delta. Cappelen (2009, 11.02.) sier at det er ønskelig at informasjon om prosjektet også inneholder at Kriminalomsorgen ikke legger føringer for om den enkelte innsatte deltar eller ikke.

Selv om man skal være ekstra varsomme når man forsker på sårbare grupper, skal man også huske på at disse ikke blir mindre sårbare om de ikke forskes på (Hem, 2015, s 2)

3.4 Informert samtykke

Forskeren har et ansvar for å gi vern mot opplevet skade og belastning som forskningen kan påføre den enkelte deltaker. Dette hensynet må veie opp for den verdien øket kunnskap som kan oppnås med forskningen. I forskning gjelder noen viktige grunnelementer som tillit, konfidensialitet og lojalitet. Dette er ansvar som forskeren må ta overfor den det forskes på, og det kreves etisk refleksjon (Alver, 2015, 16.07).

Med informert samtykke menes at samtlige deltakere i forskningen får informasjon om undersøkelsen de skal delta i. Det skal informeres om målet med undersøkelsen og kort om undersøkelsens design. Mulige risikoer og fordeler ved å delta i prosjektet skal også informeres om. Som forsker skal man også sikre seg at informantene deltar frivillig, og at de har mulighet til å trekke seg fra prosjektet når som helst. Ved denne informasjonen bør det også informeres om fortrolighet, taushetsplikt, hvem som får adgang til intervjuet og annet materiale, forskerens mulighet for å publisere undersøkelsen og analysen av de kvalitative data. Det kan være en fordel om denne informasjonen også omhandler skriftlig samtykke til fremtidig bruk av materialet (Kvale & Brinkmann, 2015, s 104-105).

Når det gjelder informert samtykke må man vurdere og drøfte hvor frivillig samtykket er. Det regnes for god forskningsetikk at den som spørres ikke utsettes for unødig press. Måten å spørre på, hvem som spør og hvordan det argumenteres, er også elementer som kan føles som press på deltakerne. Ukjente hierarkier og maktstrukturer, som forskeren ikke har forutsetning for å kjenne, kan også påvirke graden av frivillighet. Om forskeren kan betraktes som en autoritet eller maktperson må man også være varsom og jobbe for at samtykket blir frivillig (Alver, 2015, 16.07). I dette prosjektet der jeg, i tillegg til å gjennomføre prosjektet, også er fengselsbetjent som skal intervju innsatte, er dette noe som må vurderes ekstra nøye. Dette kommer jeg tilbake til i kapittelet om utvalg av informanter, og etiske overveielser.

I informasjonen er det også viktig å informere om konfidensialitet. Med dette forstås at data og informasjon som kan identifisere deltakerne ikke avsløres. Likevel kan denne

fortroligheten få juridiske utfordringer der forskeren får kjennskap til alvorlig kriminalitet som f.eks. overgrep og mishandling begått av deltakerne eller andre, jfr. Straffeloven §196 (2005) (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 106). Denne meldeplikten som forskeren har ved kjennskap til alvorlig kriminalitet skal man også informere om ved informert samtykke. Imidlertid kan dette påvirke svarene og gjøre at viktig informasjon uteblir. Forskningen blir da mindre reliabel.

4.0 Etiske overveielser

Etiske utfordringer i forskning oppstår med at man ”utforsker menneskers privatliv og legger beskrivelsene ut i det offentlige” (Birch, Miller, Mauthner, Jessop, 2002, s 1). Utfordringer i forhold til etikk vil prege hele arbeidet med oppgaven fra planlegging , utvelgelse, intervjuer, transkribering, analyser og helt til rapporten foreligger (Kvale & Brinkmann, 2015, s 97).

Innsatte som soner dom i fengsel er ofte i en svært vanskelig og sårbar situasjon. Dessuten kan de ha opplevet mange utfordringer og svikt gjennom livet. Mange har en oppvekst preget av vold, rus, og fattigdom, og 4 av 10 ble mishandlet i oppveksten (Statistisk sentralbyrå, 2015). Ved forskning skal man ha et utgangspunkt at man vil det gode med forskningen. Det etiske prinsippet om velgjørenhet står høyt. Dette betyr at risikoen for å skade deltakerne bør være lavest mulig. Fra et nytteperspektiv bør summen av mulige fordeler for deltakerne og kunnskapen man tilegner seg, være større enn risikoen for å skade deltakerne (Kvale & Brinkmann, 2015, s 107). For forskeren er det derfor viktig å utforme prosjektet i samarbeid med anstalten, og på en slik måte at denne belastningen minimeres; både for tilsatte og innsatte (Cappelen, 2009, 11.02).

Å forvalte seksualitet i en lukket- og total institusjon kan sannsynligvis by på en del utfordringer. Dessuten er seksualitet et sårbart og skambelagt tema for mange (Almås og Pirelli Benestad, 2010, s. 227). Hvordan man utfører forskningsprosessen reiser spørsmål om hvilken verdi den produserte kunnskapen kan bidra med til samfunnet. Som Kvale og Brinkmann (2015, s.96) skriver, bør samfunnsforskning tjene vitenskapelige og menneskelige interesser. I kapitlet om litteratursøk skriver jeg at det ser ut til at dette er et tema som er lite belyst. Jeg mener derfor det er viktig å rette fokus mot, og få et innblikk i, seksualforvaltning hos innsatte. På denne måten kan vi få innsikt i en eventuell nytte av tilrettelegging, læring

eller opplysning til andre innsatte, som i beste fall kan komme deres fysiske og psykiske helse til gode.

Noen av informantene kan ha opplevet uønsket seksuell oppmerksomhet og uønskede seksuelle hendelser. Det er derfor viktig å være oppmerksom på flere etiske utfordringer i forbindelse med informasjonsinnhenting, for å ivareta informantene. Eksempelvis kan det være aktuelt å gi informantene mulighet til samtaler/debriefing dersom det skulle dukke opp vanskeligheter underveis i, eller i etterkant av innhenting av datamateriale (NSD, 2016). Slike samtaler har jeg avtalt med helseavdeling/psykolog, via min kontaktperson, på anstalten. De var villige til å gjennomføre disse ved behov, og ville ivareta informantene. Avtalen vi har, gjør at de er forberedt på å ta inn informantene til samtaler dersom det oppstår akutte utfordringer underveis i intervjuene. De vil også ta oppfølgingssamtaler dersom noen informanter ønsker dette. Samtidig har jeg tilsvarende avtale med min kontaktperson i fengselet, slik at informantene er best mulig ivaretatt. Informantenes anonymitet skal sikres best mulig, og det er derfor en avveining om hvor grensen går mellom å ivareta informanter, og at for mange kjenner deres identitet, selv om de jobber i et system med taushetsplikt. Jeg mener derfor at muligheten til oppfølging fra helseavdelingen og min kontaktperson er tilstrekkelig uten å involvere mange tilsatte. Helseavdelingen er ikke informert om hvem disse er, men min kontaktperson formidler kontakt ved behov. Dette for å sikre informantenes anonymitet best mulig.

Ved kvalitativ forskning kan det bli en åpenhet og fortrolighet mellom forskeren og informantene. Når forskeren lytter oppmerksomt til det informantene har å si, kan det oppstå kvasiterapeutiske relasjoner. Dette er spesielt ved langvarige og gjentatte intervjuer om personlige tema (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 107). Tema for mitt prosjekt tilsier at det er svært personlig informasjon som kan komme fram. For å håndtere eventuelle kvasiterapeutiske relasjoner vil jeg, dersom dette oppstår, runde av intervjuene og henvise informanten til videre samtaler med helseavdelingen, på lik linje med oppfølgingssamtalene de har tilbud om. Etter å ha jobbet mange år innenfor kriminalomsorgen og helseforetak, samt at jeg har videreutdanning innen psykisk helse og sexologi, mener jeg at jeg har kompetanse til å håndtere disse situasjonene på rette måten. Likevel synes jeg det er rett at helseavdelingen i anstalten tar seg av denne videre oppfølgingen for å sikre informantene best mulig ivaretagelse.

Informantene skal som sagt bli sikret god anonymitet. Det er også viktig at de deltar frivillig. Dette presiserte jeg både i informasjonsskriv, samt ved hvert enkelt intervju. Det samme gjorde jeg for at de skal være oppmerksomme på at de når som helst kan trekke seg fra å delta i prosjektet, slik retningslinjene for informert samtykke sier (Kvale & Brinkmann, 2015, s 104). Det var også viktig for meg å formidle tydelig at dette ikke vil ha noen innvirkning på soningen deres.

Prosjektet har også blitt forelagt for etikkutvalg. Disse vurderer om jeg som forsker har de nødvendige verdispørsmålene og etiske dilemmaene som kan oppstå underveis i prosessen (Kvale & Brinkmann, 2015, s 98). Jeg har også brukt mye tid på å snakke med erfarne forskere og veiledere for å få råd fra dette forskerfellesskapet (Kvale & Brinkmann, 2015, s 98).

Ved informasjon til deltakerne presiserte jeg også tydelig om taushetsplikt og deres anonymitet. Likevel har jeg, som forsker, også varslingspliktplikt jamfør Straffeloven (2005), §196. Dette innebærer at jeg plikter å melde fra om alvorlige lovbrudd som er begått eller som mest sannsynlig vil bli begått. Denne plikten går foran taushetsplikten. Fossheim og Ingierd (2013, s 56) skriver at voldtekt er et eksempel på en handling som omfattes av varslingsplikten. I og med jeg forsker på seksualitet, og informantene har en kriminell bakgrunn, var det spesielt viktig å ha tenkt nøye gjennom hvordan jeg forholder meg dersom den typen informasjon kommer fram i samtalene. Løsningen ble at jeg også informerte tydelig til deltakerne om dette dilemmaet. Man skal også vurdere nøye om man kan rettfærdiggjøre å gjennomføre studier i miljøer der dette dilemmaet kan oppstå (Fossheim & Ingierd, 2013, s 56). Etter å ha jobbet flere år som fengselsbetjent og etter å ha hatt mange samtaler med innsatte, var min oppfatning at slike overgrep så godt som aldri forekom i norske fengsel. Imidlertid kan disse innsatte ha kommet med feil informasjon til meg, men jeg valgte likevel å gjennomføre studien slik jeg først planla. Løsningen ble, som nevnt, å informere informantene om dette, og dersom situasjonen oppstod, ville jeg melde fra til anstalten der jeg gjennomførte prosjektet, samtidig som jeg ville si det til den aktuelle informanten. Jeg ville også underrette min veileder på UiA. Ved å informere om dette i informasjonsprosessen, ivaretar jeg informantene mot å komme i en vanskelig situasjon på bakgrunn av svarene de kommer med, men jeg risikerer også å få mangelfull informasjon om hvordan innsatte forvalter sin seksualitet. Dette kan igjen påvirke undersøkelsens reliabilitet.

Ifølge Statistisk sentralbyrå (2015) har en stor andel av innsattepopulasjonen lavt utdanningsnivå. 66% av deltakerne i deres undersøkelse om innsattes levekår i 2014, har ungdomsskolen eller lavere som høyeste fullførte utdanning, i tillegg sliter mange med utfordringer i forhold til rus. Dette stiller også ekstra krav til informasjonen jeg ga til dem. Det var derfor ekstra viktig at informasjonen kom tydelig fram, og at jeg forsikret meg godt om at den var forstått av samtlige deltakere (Cappelen, 2009, 11.02).

For meg som forsker i dette prosjektet var det ikke nødvendig å kjenne hele navnet og identiteten til informantene. Jeg fikk vite fornavnene og kort om dommen, slik at jeg kunne få kontakt med dem i etterkant av intervjuene, dersom det var behov for utfyllende samtaler. Jeg valgte også å kalle dem informant 1, 2, 3 osv. , og disse numrene ble gitt randomisert. Mine informanter ble da også delvis anonymisert overfor personer i anstalten som var involvert i utvelgelsen av innsatte, samt følging av dem til og fra intervjuene. Ved presentasjon av funnene har jeg ikke knyttet svarene opp mot den enkelte informant, siden prosjekt ikke har til hensikt å finne sammenhenger. Dette mener jeg også vil ivareta anonymiteten til den enkelte informant i større grad.

I og med at jeg jobber som fengselsbetjent, synes jeg det var rett og viktig å informere deltakerne om dette. Forskerens rolle som person, og forskerens integritet er avgjørende når det skal treffes etiske beslutninger. Forskeren skal også sikre god kvalitet på den vitenskapelige kunnskap. Fortrolighet, ærlighet, integritet, kunnskap, erfaring og rettferdighet er avgjørende faktorer for å sikre denne kvaliteten (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 108). Informasjon om min bakgrunn og målet med undersøkelsen er viktig for å sikre ærlighet og integritet. Samtidig presiserte jeg at jeg er i fengselet som forsker, og også gjentok kravet om taushetsplikt og varslingsplikt som jeg er bundet av.

Min kjennskap til fengsel som total institusjon og innsatte, i tillegg til kunnskap og tanker rundt undersøkelsesfeltet, kan styrke muligheten til å foregripe og forebygge eventuelle etiske krenkelser (Kvale & Brinkmann, 2015, s 107-108). Dessuten har jeg hatt mulighet til å drøfte med veileder og kontaktperson i fengselet for å oppnå best mulig etiske refleksjoner, og for å ivareta informantene best mulig.

Når prosjektet er ferdig 30.05.17 vil alle lydfiler slettes og alt skriftlig materiale være anonymisert.

5.0 Søknadsprosess

Min veileder og jeg søkte Norsk senter for forskningsdata (NSD) for godkjenning medio august 2016. I forkant av dette hadde jeg lett en del, og forhørt meg vedrørende prosessen. Jeg ble anbefalt, av en forsker, å søke direkte til NSD i og med det var et tema med innsatte som informanter. Disse defineres som en sårbar gruppe (CIOMS, 2002), samt at seksualitet regnes som et sensitivt tema (Melvær, 2015). Vedlegg til denne søknaden var prosjektplan (vedlegg), intervjuguide (vedlegg) og informasjonsskriv med informert samtykke (vedlegg).

Søknaden til Kriminalomsorgen er omfattende, slik at de kan vurdere det etiske ved prosjektet, samt verdien av det. Prosjektene vurderes også opp mot ressursbruk ved gjennomføringen. Dette fordi man er avhengig av å bli fulgt på anstalten, samt få hjelp til å følge informanter til og fra intervjuene. Sikkerheten skal også ivaretas, både for den enkelte innsatt, for tilsatte ved fengselet, for anstalten som helhet, samt for meg som forsker. Dette krever mye bruk av ressurser. Søknaden skal inneholde prosjektbeskrivelse (vedlegg), informasjonsskriv med informert samtykke (vedlegg) og bekreftelse fra faglig veileder (vedlegg), samt at jeg sendte med intervjuguide (vedlegg) (Kriminalomsorgen, 2016). Søknaden sendte jeg på papirform, slik de ønsket, primo september.

Jeg har også vært i telefonisk kontakt med Regional etisk komite sør-øst (REK), 15. september 2016. Årsaken til denne kontakten var at jeg ville undersøke, for sikkerhets skyld, om jeg også måtte søke dem om å gjennomføre mitt prosjekt. Søknader til REK skal sendes der det skal gjennomføres medisinske og helsefaglige prosjekter, om man skal søke om generelle forskningsbiobanker eller om man skal søke dispensasjon fra taushetsplikten for annen type forskning (REK, 2016). På bakgrunn av dette kunne de opplyse at det hørtes ut som dette prosjektet ikke trengte godkjenning fra dem.

Innvilget søknad kom fra Kriminalomsorgen region øst 7/10-2016. Forutsetningen var at det foreligger svar fra Norsk senter for forskningsdata (NSD) før arbeidet påbegynnes. Fengselet mener også prosjektet kan gjennomføres på en sikkerhetsmessig forsvarlig måte. Videre må forskningen gjennomføres slik at den ikke belaster ansatte og innsatte unødig, samt at jeg som forsker forholder meg til anstaltens sikkerhetsmessige instruksjoner.

Som forsker i fengsel må jeg også undertegne taushetserklæring før prosjektet igangsettes. Denne prosessen gikk raskt i og med at jeg allerede er tilsatt i Kriminalomsorgen.

10/10-2016 sendte jeg svaret fra Kriminalomsorgen og en ny utgave av informasjon og informert samtykket til NSD, ut fra tilbakemeldinger og avtaler vi hadde gjort tidligere i prosessen. 18/10 kom svar fra NSD om at de tilrår at prosjektet gjennomføres.

Både NSD og Kriminalomsorgen vurderte prosjektet til å ikke være helseforskning; og derfor ikke innmeldingspliktig til REK.

For sikkerhets skyld tok jeg opp, på fellesmøte med flere veiledere på UiA 20/10-6, om jeg hadde søkt tilstrekkelig med etiske komiteer for å igangsette prosjektet, noe som ble bekreftet.

6.0 Litteratursøk

Før jeg startet prosjektet la jeg ned en stor jobb med å søke i ulike databaser for å finne litteratur og artikler om tilsvarende prosjekt som det jeg ønsket å skrive. Jeg har gjort søk på databasene Oria, Psycinfo, PubMed, Swemed+, Google og Google scholar. Jeg har brukt søkeordene innsatt*, sex, sex*, sexual*, inmate*, incarcerated, fengsel, prison*, total institusjon, chriminal rehabilitation, mental health, sexual health, sexual behavior, psychosexual behavior og sex education i ulike kombinasjoner. Flere av søkene jeg har foretatt er på bakgrunn av MeSH-tremer som er blitt foreslått.

Med søkeordene kommer det opp ganske mange treff om man søker bredt. Eksempel på dette er søk i Oria på kombinasjonen inmate* og sex* ga 1884 treff på artikler. I PsycINFO ga kombinasjonen Prisoners OR Rehabilitation OR mental health kombinert med (AND) psykosexual behavior OR sexuality 2049 treff. Om man ikke bryter ned så mye gir psykosexual behavior OR sexuality 104773 treff i PsykINFO. På Google scholar fikk jeg 51600 treff på kombinasjonen inmate* og sex*.

Begrenser man, eller bryter ned søket, kommer det opp 4 treff på kombinasjonen sexual behavior OR sexuality OR sex education kombinert med (AND) inmate* OR prison* i SweMed+. Sexuality alene ga 1295 treff.

Det å bryte ned søket til mer detaljerte kombinasjoner gjør at man får mer nøyaktig treff på det man søker etter. Jeg har gått gjennom flere artikler både på ganske vide søk, og også på detaljerte søk der det blir mer nøyaktige treff.

Forskning på seksualitet i fengsel har blitt gjort siden 1930. Likevel er erfaringen at det er vanskelig å finne artikler med samme tema som jeg skal skrive om. Det jeg har funnet av artikler og litteratur omhandler ofte seksuelt overførbare sykdommer, primært HIV og Hepatitt (Chiaramonte, Trivello, Renzulli, Zampieri, Faneco, Floreani, Naccarato, 1982). Det er også noen artikler som omhandler overgrep og homoseksualitet i fengsel (Clemmer, 1940; Groth, 1979; Hensley, 2001), og artikler om seksualforbrytere og residiv (Nöttestad, Björngaard, & Rasmussen, 2012). Noen undersøkelser ser på sammenhengen mellom seksualitet og psykisk helse til innsatte (Carcedo et al. 2015). Videre er det også artikler som ser på om innsatte blir anerkjent som seksuelle vesen (Høyborg og Urdal, 2015). Jeg har ikke funnet noen artikler som direkte omhandler samme tema som jeg vil belyse, men likevel flere viktige momenter fra andre artikler. De elementene jeg har funnet interessante og relevante, har jeg benyttet meg av i forbindelse med oppgaven. Jeg har også funnet flere andre artikler som jeg har gjennomgått. Disse inneholder tilsvarende forskning som jeg har nevnt.

7.0 Utvalg og intervju

7.1 Utvalg av informanter

Repstad (2007, s 57) advarer mot å intervju bare de man liker best; intellektuelt, følelsesmessig og erotisk. En slik tilnærming gjør observasjonene hyggeligere for forskeren, men det kan gi skjev informasjon.

En god informant har en rolle som gjør at vedkommende jevnlig utsettes for den informasjonen eller utfordringen vi vil ha tak i. Det er en fordel at vedkommende også er samarbeidsvillig og motivert for å fortelle, samt har evne til å meddele seg (Repstad, 2007, s 58).

Under utarbeidelsen av intervjuguiden, og for å trene på å intervju, gjennomførte jeg to pilotintervjuer på innsatte på egen arbeidsplass. Disse ble gjennomført august og september 2016. Erfaringene og tilbakemeldingene brukte jeg til å korrigere intervjuguiden. Resultatene fra disse er ikke med i undersøkelsen.

I kvalitative undersøkelser er det lett at man får mest informasjon av de veltalende og samarbeidsvillige informantene, og bruker mest tid på dem. Dette kan gi et skjevt bilde av fenomenet man ønsker å undersøke. Samtidig foreligger det også råd om å bruke gode informanter, der man ikke kaster bort verdifull tid på mutte og uinformerte og mistenksomme. Om man konsentrerer seg om de åpne, veltalende, hjelpsomme og analytiske kan man få de mest nyanserte og rikeste informasjonene (Repstad, 2007, s 59). Likevel kan det by på utfordringer å velge informanter utelukkende ut fra dette prinsipp. Man har da en elitistisk tendens, og underordnede informanter kommer ikke til orde (Repstad, 2007, s 60).

Å forske i fengsel kan by på utfordringer, blant annet ved utvelgelsen av informanter. På bakgrunn av rådene som Harald Enderud kommer med i Repstad (2007, s. 59) om at man skal konsentrere seg om de åpne, veltalende, analytiske og hjelpsomme informantene, har jeg fått hjelp av min kontaktperson i anstalten. Hun har god kjennskap til innsattegruppen i fengselet, og har bistått med utvelgelsen ut fra sin kunnskap om den enkelte. Med den daglige kontakten hun har med innsatte har hun gode forutsetninger for å foreta en god utvelgelse av, og forespørre aktuelle informanter. En annen fordel, slik jeg ser det, er at hun har en annen yrkesbakgrunn enn jeg har, og hun jobber ikke som fengselsbetjent slik jeg gjør. Utvelgelsen blir da tatt med et noe annet perspektiv enn om en fengselsbetjent skulle foretatt den. Når utvelgelsen er foretatt av en annen profesjon og yrkesbakgrunn, enn meg som skal intervju og analysere svarene, mener jeg det kan sikre større bredde, og styrke reliabiliteten i forskningen. Prosjektet ble ikke gjennomført på min arbeidsplass.

Med å bruke henne til utvelgelsen, kan jeg lettere komme i kontakt med informanter som ønsker å snakke med meg, og som har noen refleksjoner rundt dette tema (Repstad, 2007, s 81). Samtidig er det viktig å tenke på at, i og med at utvelgelsen har inkludert de man tror har noen refleksjoner om temaet, er det fremdeles noen man antar at ikke har så mye tanker rundt forvaltningen av sin seksualitet i fengsel. Deres forvaltning forblir ukjent. Siden dette er et masterprosjekt med begrenset tid, velger jeg likevel å følge rådene til Harald Enderud om at man bør konsentrere seg om å snakke med åpne og hjelpsomme som man vet har tanker rundt tema, og som ønsker å delta i undersøkelsen (Repstad, 2007, s 59).

Ved utvelgelsen har vi forsøkt å legge vekt på et skjønnsmessig utvalg som gir best mulig bredde. Vi har forsøkt å få informanter som vi antar representerer gruppen innsatte og deres

forvaltning på en best og bredest mulig måte, som samtidig synes relevante for studiets problemstilling (Repstad, 2007, s 80-81).

Informert samtykke er også et viktig moment i sammenheng med utvelgelsen. Min kontaktperson jobber, som nevnt, ikke som betjent i fengselet, og jeg tror derfor informantene i større grad kan få en følelse av frivillighet i det informerte samtykket. Om jeg som betjent, selv om jeg informerer grundig om at jeg gjør prosjektet som forsker, skulle gjort denne utvelgelsen og første forespørselen til deltakerne, kan det være grunn til å tro at de kunne følt seg mer presset til å delta. Jeg skal gå gjennom informert samtykke med deltakerne, men da er de allerede informert om min yrkesbakgrunn, og deltakere som ikke ønsker å delta på grunn av min profesjon har lettere for å takke nei til å delta.

7.1.1 Inklusjons og eksklusjonskriterier

I norske fengsel sitter det omkring 95% menn (Statistisk sentralbyrå, 2016). Jeg har derfor valgt å fokusere på denne gruppen. Både fordi den utgjør den største andelen, men også fordi jeg tror faren for retraumatisering og vanskelige etiske situasjoner, opp mot kvinnelige innsatte, i større grad kan oppstå. Dette blir tydeligere når jeg, som uerfaren forsker og mann, intervjuer denne gruppen av kvinner. Valget om å utelate kvinnelige innsatte fra prosjektet, grunner også i en etisk overveielse om ivaretagelse av informanter (Kvale & Brinkmann, 2015, s 107). En større undersøkelse der man inkluderer både kvinner, menn, transbegavede og andre kan være interessant; og der man også kan se om det er noen forskjell i hvordan de ulike kjønnene forvalter sin seksualitet i fengsel.

I Norge fengsles svært få innsatte under 18 år, og hovedtyngden - 67% - av de innsatte er 30 år eller eldre (Statistisk sentralbyrå, 2016). Alderssammensetning for denne undersøkelsen var ikke av stor betydning, men den spenner seg fra 20-årene til og med 50-60-årene.

Det var ønskelig med en viss spredning på domslengde i prosjektet, og jeg har med innsatte som har sittet fra ca. 4 år og opp til omkring 20 år. Forvaringsdømte ble også inkludert i undersøkelsen. Jeg har valgt en stor andel i undersøkelsen som har lengre dommer. Dette er fordi jeg ønsker å se på hva dommer med litt lengde gjør med innsatte og deres refleksjon rundt egen seksualitet. Jeg tror også noen refleksjoner og forvaltningen vil bli tydeligere for innsatte som har sittet lenge i fengsel.

I dette prosjektet har jeg valgt å unngå de som er fengslet for sedelighet. Bakgrunnen for dette valget er fordi jeg mener at å inkludere sedelighetsdømte, kan forstyrre inntrykk og forståelse av resultatene. Dessuten har jeg snakket med kolleger, helsepersonell og forskere om denne vurderingen. De mener dette kan forstyrre leseren, og også reliabiliteten for undersøkelsen.

For lettere få til en god kommunikasjon, ønsker jeg at informantene behersker skandinavisk språk på en tilfredsstillende måte. Man har da større sjanse for å unngå misforståelser.

7.2 Intervjuene

Intervjuene ble gjennomført på et rom på skoleavdelingen i fengselet, i uke 48; november 2016. Det var satt av rikelig med tid til hvert intervju, og jeg hadde med litt kjeks, kaffe og brus for å skape stemning til intervjuene. Vi startet med å snakke litt om hva informanten jobbet med eller studerte, og hva de interesserte seg for før vi startet intervjuene. De fem intervjuene varte fra ca en halv time til ca. 2 timer. Jeg brukte intervjuguiden, men lot informantene snakke så fritt som mulig. Målet var å få intervjuene til å være en samtale mer enn et rent intervju. Informantene var positive og villig til å dele sine erfaringer; samtalene gikk lett og var veldig interessante. Før intervjuene startet, gjentok jeg informasjon om prosjektet og informert samtykke, med mulighet til å trekke seg.

En av informantene hadde jeg avtale med at vi skulle intervju ham på hans celle, av helsemessige årsaker. Denne informanten trakk seg imidlertid fra intervjuene. Det samme gjorde også en annen informant, av personlige årsaker. Min kontaktperson fant da to nye informanter som var villig til å bidra med sine erfaringer. Den ene av disse ble intervjuet på samtalerommet på skoleavdelingen, og den andre informanten intervjuet jeg på hans arbeidsplass i fengselet. Tilretteleggingen ble gjort av praktiske årsaker, og av hensyn til hva informanten ønsket. Sikkerhetsmessige vurderinger ble gjort i forhold til dette.

Det ble brukt opptaker i intervjuene, med unntak av et. Dette intervjuet tok jeg grundige notater fra og skrev sammendrag like i ettertid, slik Kvale og Brinkmann (2015, s. 206) skriver. Årsaken til at vi ikke brukte opptaker på dette intervjuet, var etter ønske fra informanten.

Jeg hadde avtale med min veileder, Esben Esther Pirelli Benestad, at jeg kunne kontakte hen når som helst underveis i intervjuene dersom jeg hadde behov for veiledning, eller uforutsette dilemma skulle dukke opp. Dette ble det ikke behov for.

7.3 Transkribering

Transkribere er å transformere, skifte fra en form til en annen form. I sammenheng med denne oppgaven dreier det seg om transkripsjon av opptak av intervjuet, til skriftspråk, slik at det kan analyseres. Ved intervjuet samtaler to personer ansikt til ansikt, og samtalen utvikler seg. Denne samtalen som har foregått mellom to mennesker som er til stede, blir deretter abstrahert og skrevet ned. ”En utskrift er en oversettelse fra en narrativ form – muntlig diskurs – til en annen narrativ form – skriftlig diskurs” (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 204).

Å forsøke å transkribere ordrett fra intervjuene kan skape hybrider i følge Kvale & Brinkmann (2015, s. 205). Konstruksjonene kan bli kunstige og man kan oppleve at de hverken er dekkende for den levende muntlige talen som har foregått i intervjusituasjonen, eller som formell skriftlig presentasjon. I et intervju har man også stemmeleie, tonefall, pust og kroppsspråk i samspillet mellom intervjueren og informanten. Dette vil bortfalle i stor grad ved transkripsjon. Inkongruens i forhold til tale og kroppsspråk vil også i stor grad forsvinne. Jeg benyttet meg av båndopptaker og noe notater ved mine intervjuer.

I utgangspunktet hadde jeg plan om å leie ekstern hjelp fra profesjonelt firma til å transkribere. Dette drøftet jeg med Ellen Bjercke i Kriminalomsorgen region øst 19.10.16. Hun mente det kunne være litt utfordringer forbundet med dette, i og med at man er bundet av taushetsplikten til Kriminalomsorgen. Ved disse intervjuene kan det komme frem opplysninger og personopplysninger som gjør at informantene kan identifiseres, og derfor er ekstern transkribering lite tilrådelig; selv med firma som undertegner taushetsplikt. Vi snakket om at en aktuell måte å transkribere på er at jeg selv transkriberer på bokmål, skriftspråk. Da anonymiserer man informantene ytterligere, uten at det verbale innholdet i samtalen forsvinner. I disse intervjuene tenker jeg at det også er innholdet i det som blir sagt som er av størst betydning, selv om jeg også er oppmerksom på det nonverbale i samtalene. Jeg mener denne formen for transkribering gjør at jeg likevel får tak i fenomenet jeg undersøker. Utgangspunktet er at det skal være en lettlest utgivelse av intervjupersonenes historier; som jeg også kan analysere innholdet og den verbale meningen i (Kvale & Brinkmann, 2015, s.

208). Når man transkriberer selv blir man også bedre kjent med materialet man senere skal analysere.

8.0 Funn og resultater

I etterkant av intervjuene har jeg hørt gjennom og transkribert lydfile. Jeg har også gått gjennom det transkriberte materialet flere ganger, samt tatt notater som en forberedelse til oppdeling og analyser. Videre har jeg delt opp de enkelte intervjuene i felles meningsbærende enheter og tema som jeg mener vil belyse problemstillingen og forskningsspørsmålene. Disse meningsbærende enhetene er: 1. seksualitet i fengsel, 2. psykisk helse 3. følelser/nærhet 4. samtaler/kommunikasjon 5. påvirkning/endring. Temaene har jeg deretter skrevet inn i en matrise som jeg har gjennomgått, tatt notater av og analysert. Videre har jeg sammenliknet og tolket betydningen av uttalelsene og opplysningene som informantene har kommet med i intervjuene. Gjennom denne prosessen får jeg mulighet til å få tak i stemningen i intervjuene med at jeg har foretatt intervjuene, hørt gjennom lydfilene flere ganger, samt transkribert, delt opp og analysert innholdet.

Jeg vurderte også å benytte meg av databasert analyseverktøy, men bestemte meg for å bruke vanlig tekstbehandlingsprogram, matriser og manuell analyse slik Repstad (2007, s 133-134) anbefaler for et enkelt prosjekt.

Informantene virket motiverte og interesserte i intervjuene. Inntrykket mitt er at disse informerte åpent, og ærlig delte sitt syn, sine erfaringer, tanker og opplevelser, gjennom samtalene vi hadde. Et tema som seksualitet regnes som et sensitivt tema, og kan, for mange, være vanskelig å snakke om. Mitt inntrykk er at informantene jeg møtte delte romslig av sin kunnskap og erfaring.

Hele datamaterialet er brukt i analysen. For å ivareta betydningen best mulig, har jeg i all hovedsak brukt avsnitt eller flere setninger i hvert utsagn.

8.1 Forvaltning av seksualitet (sex i fengsel)

I starten av intervjuene snakket vi om hvor viktig seksualiteten var, og er, for den enkelte av informantene. Dette ga en fin og myk start på intervjuene, og det ga også verdifull

informasjon om i hvilken grad seksualitet betyr noe for informantene. En slik positiv åpning av intervjuene mener jeg også vil være alliansebyggende.

Bortimot alle informantene sa at seksualitet var veldig viktig for dem. Likevel høres det ut som dette har avtatt etter innsettelsen, og også ettersom informantene har blitt eldre. Den ene av informantene sa også at seksualitet ikke var viktig for ham nå når han satt i fengsel, og at han ikke tenker så mye på sex og seksualitet nå.

En av informantene sier om sex og seksualitet og hvor viktig det er for ham:

”Ja, det er noe man tenker mye på....ehmmm..kanskje.....rett etter jeg ble satt inn så tenkte jeg veldig mye på det.....ehmmm...for da var jeg vant med å ha sex omtrent hver dag; noen ganger flere ganger om dagen. Så da var det vel egentlig...da var det ekstra viktig”.

8.1.1 Onani og porno

Onani var den seksuelle formen som ble betegnet som mest vanlig blant innsatte, av informantene jeg snakket med. En av dem sier om onani:

”Jeg har et bra sexliv; et bra singel-sexliv med meg selv”.

En annen av dem sier:

”Altså....tilfredsstill seg selv ved å onanere på cella...det gjør jo sikkert nesten alle”.

En annen av informantene bekrefter dette med å si at han onanerer omtrent hver kveld, selv om han er i 50-årene. Flere av informantene oppgir også motiver for hvorfor de onanerer, og i all hovedsak er hovedmotivet å slappe av mentalt og fysisk. Dette vil jeg gå nærmere inn på i kapittelet om psykisk helse.

Onani har, historisk sett, vært skambelagt. Bibelen (1. Mos 38,8-10) skriver om Onan som måtte bøte med livet fordi han gjorde noe som var synd i Guds øyne. Det var ikke selve onanien i seg selv som Gud så på som synd, men at han ”spilte sin sæd” på bakken i stedet for

å befrukte enken etter sin døde bror. Likevel har mange sett på onani som synd og en uren aktivitet. De selverklærte ofrene for onani stod offentlig fram på 1800- tallet og begynnelsen av 1900- tallet og berettet om skader og sykdom som søvnløshet, hårtap, hypokondri, epilepsi, døvhet, og sinnssykdom. Man betraktet også onani som en årsak til selvmord. Lysten til onani ble behandlet med kalde omslag på kjønnsorganene, elektrisk behandling, sonder av metall i urinrøret, onanibandasjer, eller ved å binde fast barnas hender til sengen (Pedersen, 2002, s. 51).

Med dette som bakgrunn var det interessant å undersøke om de innsatte i denne undersøkelsen hadde noen erfaringer, tanker og følelser rundt dette. De fleste av informantene sier at de ikke skammer seg over å onanere. Likevel forstår jeg det som at skammen rundt dette assosieres med det å være flau. Samtidig virker det som det er en åpenhet og alminneliggjøring av det å onanere. Dette kommer fram slik en av informantene sier:

”Når man kommer i fengsel så hører man gutter snakker om onani, mye. I begynnelsen tenker man at man vil ikke snakke; ...det er privat. Men etterhvert så..så...det er kanskje vanlig å onanere i fengsel, ikke sant? Det er jo helt normalt.... Litt sånn på fleip: hei hei har du ronket nå? liksom...mange ganger?...så det.. Det blir sånn alminneliggjøring, ikke sant. Men ute i samfunnet så er det: nei nei..det er en privatsak. Men her er det helt vanlig...vi fleiper med hverandre, banker i veggene: hei hei, nå må du roe deg litt, vi hører deg helt inn på cella, liksom..”

Noen av de andre informantene var også veldig tydelig på at de ikke hadde noen skam forbundet med seksualiteten i fengsel, inklusive det å onanere.

Åpenhet og aksept rundt onani har vært en viktig sak i kampen for et friere seksualliv i det tjuende århundre. Onani har også blitt løftet fram som naturlig og sunt (Pedersen, 2002, s. 51). Det kan være denne kampen og samfunnsutviklingen har gjort at skammen rundt onani virker begrenset ut fra svarene informantene har kommet med. Når innsatte bor så tett at de hører hverandre, samt at de kommuniserer åpent om onani, mener jeg kan virke skamreducerende. Dette er i tilfelle en positiv effekt.

I et rundskriv fra Kriminalomsorgsdirektoratet (2014) står det at innsatte har tilgang til å benytte seg av lovlig pornografisk materiale – på lik linje mer øvrige borgere.

Kriminalomsorgen har derfor begrenset mulighet til å foreta inngrep i innsattes private bruk av slikt materiale. Denne vurderingen sammenfaller med WHO's sekuelle menneskerettigheter. Samtidig står det i Straffegjennomføringsloven (2002) §26 at ut fra hensynet til ro, orden og sikkerhet kan kriminalomsorgen gi bestemmelser om hvilke gjenstander som det er tillatt å ta med inn og ut av fengselet. Denne bestemmelsen omhandler rent sikkerhetsmessige grunner, som hensynet til effektiv visitasjon. Rundskrivet viser til at lovlig pornografi i seg selv ikke utgjør noen trussel for ro, orden og sikkerhet (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2014).

I denne undersøkelsen snakket vi også mye om bruk av pornografi. De jeg snakket med sa at det, i flere anstalter, var god tilgang på pornografi. Mesteparten av informantene hadde sittet i fengsel flere år til sammen. De hadde også sittet i flere fengsel, og uttalte seg med erfaring fra ulike anstalter. En av informantene sier:

”Første gangen jeg satt, så var det bare blader; narvesenstandard. Andre gangen nå, når jeg satt i Trondheim, så hadde vi DVD og Playstation på cella. Her i fengselet har vi ikke det. De har det på Ullersmo, Ringerike, Skien.....ehh...DVD og Playstation, som vi kan kjøpe gjennom fritid (fritidsavdelingen) da.... Og det florerer av pornofilmer i andre fengsel”

I enkelte fengsel har de også mulighet til å låne pornofilmer på biblioteket i fengselet, eller de innsatte kan få hjelp av fritidsavdelingen til å kjøpe. De har også mulighet til å skaffe selv, enten ved permisjon eller de kan få inn ved besøk eller i posten.

Pornoblader har innsatte mulighet til å kjøpe, få inn ved besøk, handle selv på framstilling eller skaffe til veie på andre måter, dersom ikke den enkelte anstalt har satt begrensninger ut fra prinsippet om å opprettholde ro orden og sikkerhet (Straffegjennomføringsloven, 2002). De innsatte har ofte begrenset med økonomiske midler. En av informantene sa at da han satt i et annet fengsel tidligere, avtalte de innsatte seg imellom hvilke blader de skulle kjøpe. Da hadde de muligheten til å bytte og få tilgang til flere ulike blader i fengselet. Flere av informantene snakker om at de har fått redusert behovet, og fokuset, på sex og behov for onani underveis i soningen. En av disse sier i intervjuet:

”Her er det nesten umulig å få nytt (.....) ehffff ehffff...det blir veldig lite nytt lektyre. Så....jeg vet ikke om det er en av grunnene til at jeg masturberer mindre her nå, på grunn av at det er ikke nytt..... Hadde jeg på en måte hatt filmer, eller et eller annet, eller nye blader hver dag.....så hadde det nok vært mer action... (.....) Orker på en måte ikke se samme blader hele tiden...du må på en måte ha litt nytt, såehh...”

Min forståelse av det informantene sier om dette, er at det stort sett er god tilgang på pornoblader i norske fengsler, noe som også støttes av Kriminalomsorgsdepartementets rundskriv om innsattes tilgang til lovlig pornografisk materiale (2014). Tilgangen på DVD virker imidlertid noe vanskeligere, selv om jeg oppfatter at det også er bra i mange fengsler.

Noen innsatte har også tilgang på data f eks. på skolen i fengselet. Disse har begrenset tilgang til internett, og sider med pornografi er sperret. En av informantene snakket en del om hvordan han fikk tilgang på variert bilder med lettkledde damer. Han sier at han søker litt etter kjendiser på internett. Det dukker stadig opp noen bilder der de er litt lettkledde, og han får noe utløp for nysgjerrigheten og lysten til variert nakenhet på den måten. Tidligere søkte han mer på porno og sex på nettet på skolen for å få opp bilder, men disse tilgangene var sperret. Dessuten avslørte søkerhistorikken at han hadde gjort disse søkene, og han sa han hadde vært hos rektoren på skolen flere ganger for dette.

8.1.2 Besøk

Informantene jeg snakket med sitter på relativt lange dommer. Likevel har de vært nyinnsatt en gang, og noen av de har også sittet på kortere dommer tidligere. En av informantene sier:

”Jaehh....noen får besøk av noen venninner de kjenner....eller så skaffer de seg hore.... i gamle dager, hvor en kammerat kunne ordne en hore som kom på besøk fast en gang i måneden...og han betalte, ikke sant”

Tre av informantene trekker også fram at det er vanskelig å ha fast kjæreste eller partner når man sitter inne på lengre dommer. Som en av dem sier:

”Det er lett her for meg å sone alene....ehhhh...Som jeg nevnte i innledningen her: jeg har et bra sexliv; et bra singel-sex-liv med meg selv.. (.....)og tiden går lettere når

jeg bare: våkne om morgenen, gå på skole, gjøre det jeg skal. Har ikke noe sånn distraksjoner fra utsiden; og få brev om: savner meg, og nå var vi på byen, og....”

Slik informantene sier, så skaper det bare mer bekymringer å ha en partner ute om de selv sitter på lange dommer. Dessuten oppgir flere av dem også at de føler de har et ansvar overfor partneren som kommer og besøker dem. En av informantene sa at første gangen han satt i fengsel hadde han kjæreste. Dette ble så belastende for ham fordi han ikke kunne være å hjelpe henne, og være sammen med henne. Dette førte til at han, som også en annen informant sier, følte han ”sonet dobbelt”.

Det å bry seg om, og respektere partneren eller kjæresten som kommer jevnlig på besøk går igjen hos flere av informantene i denne undersøkelsen. En av informantene forklarer besøkene av en tidligere kjæreste på denne måten:

”Altså...jeg har jo erfaring med å ha kjæreste mens jeg sitter i fengsel....eh....både erfaring med og uten holdt jeg på å si.... Og når jeg har hatt kjæreste, eller ei venninne som har besøkt meg, så er det også en gjensidig greie hvordan besøket skal foregå (.....) og....da var det sånn med kjæresten min da, så var det bare annenhver gang vi hadde sex altså. For da er det liksom veldig raskt på akten....å ha sex og kose oss nakne på en måte.... Og neste uke, da pratet vi på en måte om andre ting for å få dekket opp da. Eh...men jeg har alltid ehh respektert venninner eller kjæreste som har besøkt meg i fengsel; i forhold til seksualitet”.

Det å ha besøk og sex på besøksrom kan by på noen utfordringer slik informantene kan fortelle. Når man skal på besøk i fengsel må man først søke og bli klarert i forhold til egen vandel. Når den besøkende er godkjent og man skal komme på besøk, er det første man ser en stor fengselsbygning som kan virke skremmende for mange. Dette er en av utfordringene som blir nevnt av noen av informantene. Når de kommer kan det også være, avhengig av ankomsten til fengselet, at andre innsatte kan sitte i sine vinduer og se på de besøkende som kommer. En av informantene var veldig tydelig på dette, og han sa også at dette var en viktig årsak til at han ikke ønsket besøk fra ei venninne.

Det å ha sex på besøksrom er også en måte å forvalte seksualitet på mens man sitter i fengsel. Selv om fengslene forsøker å tilpasse besøksrommene, er det likevel bygningsmessige og

sikkerhetsmessige hensyn som skal tas. Dette kan påvirke kvaliteten på besøk og mulighet til å ha sex på besøksrommene. En av informantene sier om det å ha sex på besøksrom:

”Det kommer litt an på...ehh...hvordan besøksrommet er egentlig....det... Noen ganger er jo fasilitetene der jævlig dårlig. Det er jo knapt nok rom til å bevege seg. Og så er det noen kleine sofaer gjerne..... Så...settingen er jo ikke kjempebra. Ogehhh...så har jeg opplevet at betjenter, altså ansatte, har lov til å komme inn....og så gjør de en feil av og til....sånn: ”shit, der kom jeg inn liksom”.. (.....) Ja så skal du prestere. Det kan jo..ikke sant..du får jo nesten...du kan jo få prestasjonsangst ikke sant, ved at: Nå skal dette skje, og jeg må klare det innen den og den tiden... Det har skjedd det; at det ikke funker liksom. (.....) Ja..eh..og vi har jo det problemet at vi må få den til å stå, ellers så funker det ikke, og det er ikke alltid det funker asså....detehh....det er helt riktig...og spesielt hvis det er litt sånn....litt dårlig strukturert.....og de ansatte skal følge noen andre til besøk...også: OJ...vi gikk visst inn på feil besøksrom. Det skjer og..det er litt kleint. Sånn som her, så får vi jo...ehh...du får ikke låst besøksrommene”.

Samme informanten snakker også om at andre besøkende passerer på utsiden av besøksrommet, og de hører barn som er på besøk som løper rundt i gangen på utsiden. Han forteller også om frykten for at de skal gå feil, og komme inn på besøksrommet mens han har sex.

8.1.2 Sex mellom innsatte

I fengsel forekommer det også at innsatte har sex med hverandre. Barth (2012, s 153) skriver at beskyttelse, og det å skaffe seg en posisjon eller relasjon er noen motiver for at innsatte har sex med hverandre i fengsel. Andre motiver for seksuell omgang er å oppfylle sosiale roller, behov for spenning og avspenning, samt behov for intimitet og nærhet (Almås og Pirelli Benestad, 2010, s 158).

Noen av informantene trekker fram at også mannlige innsatte har sex med hverandre i fengsel, men slik jeg forstår på dem så er det lite utbredt; som en av informantene sier:

”....og plutselig i dusjen....så holdt de på å ha seg et nummer i dusjen.....ogehh..men ellers så er det fryktelig lite utbredt...homoseksualitet i Norske fengsel”.

En annen informant sier om samme tema:

”...nei det er en myte, holdt jeg på å si...såpa i dusjen og alt det greiene der....det er norske forhold...”

En opplysning en av informantene kom med var at homoseksuelle, slik han kunne fortelle, ble respektert, og de får gå i fred for andre innsatte. Som han sier om to medinnsatte som hadde et forhold:

”Vi gutta freda jo det der. Vi synes det var litt morsomt... Litt kommentarer og..”hei fjolla, nå ser du bra ut” og sånn. Sååå...og de to fant hverandre..og, og hva de gjorde...og satt på cella sammen og sånn og... Det var helt uproblematisk. Ikke for noen. Vi tulla litt rundt det, men utover det så har jeg aldri opplevet i andre fengsel, at det har vært noe seksuelt eller overtramp eller noe sånnt noe”

En av informantene trekker fram at noen av de tilfellene, der mannlige innsatte har sex med andre mannlige innsatte, er oftest der de sitter i fengsel på lengre dommer. Dette er menn som har vært, eller er gift, eller har kvinnelig partner, og de har også barn. Han mener at en av årsakene kan være at de må få utløp for noe, og som han sier: *”Man kommer vel til et punkt der lysten er så stor at man tar hva som helst..”*.

I noen fengsel er det også felles soning med menn og kvinner. De er ikke på samme avdeling, men det er felles aktiviteter som skole på dagtid, gudstjenester og lufting. Selv om det er regler som begrenser mulighetene for nær fysisk omgang mellom mannlige og kvinnelige innsatte, klarer de å få til seksuell omgang f eks på toalett, bøttekott eller på annen måte. En av informantene, som snakker om dette, sier at det er ganske utbredt i noen av disse fengslene. Samtidig sier han at han er usikker på om de kvinnelige innsatte er med på det fordi de synes det er godt, om de ønsker oppmerksomhet og bekreftelse, eller om de føler noen form for press. Ikke nødvendigvis fordi noen direkte presser dem, men han mener likevel de kan føle at det er en forventning til seksuell omgang som kan gjøre at disse kvinnene føler seg presset. Dette utsagnet synes jeg viser at denne innsatte reflekterer mye rundt seksualitet, og har sunne tanker og refleksjoner om dette tema.

8.1.3 Seksuelle overgrep

Undersøkelser fra andre land viser at seksuelle overgrep mellom innsatte i fengsel forekommer. Det er flere undersøkelser og ulike tall, men det er blitt rapportert opp mot 20% av innsatte har følt seg presset til seksuell kontakt i fengsel (Struckman-Johnsen et al, 1996, s. 67). I min undersøkelse sier tre av informantene at de kjenner til enkeltepisoder der det har skjedd overgrep mellom innsatte. Jeg forstår som at to av informantene refererer til den samme hendelsen, der en innsatt som de betegner som lett psykisk utviklingshemmet ble utnyttet av en medinnsatt. En annen informant refererer til en annen episode, der en innsatt gikk inn på cellen til en annen innsatt, og tvang ham til å utføre, og å delta på, seksuelle handlinger med ham. Likevel får jeg forståelse på mine informanter som at seksuelle overgrep ikke er utbredt i Norske fengsel.

Disse sakene sier informantene hadde skjedd tidligere, at fengselet har blitt opplyst om dem, og håndtert hendelsene. Det som er interessant er at ved det ene tilfelle var det medinnsatte som tok kontakt med ham som hadde blitt utsatt for overgrep. De fikk ham til å ta kontakt med fengselet for å opplyse om overgrepet, slik at anstalten ble gjort oppmerksom på hendelsen.

8.1.4 Flørt

Som nevnt tidligere kommer innsatte med kommentarer og slengbemerkinger, som er av seksuell karakter, til hverandre; uten at det er ment som noe seksuelt eller noe ondskapsfullt. En av informantene sier:

”Vi fleiper mye da...om homosex og sånne ting, og ”plager” hverandre, og tar hverandre på rumpa...og...:hei, er du hora mi? liksom...ikke sant..”

Det virker som det er noe ulike tanker om innsatte og flørt med betjenter; i all hovedsak med kvinnelige betjenter. En av informantene beskriver det slik:

”Jeg ser fryktelig mange innsatte her....og de driver jo litt og småflørter med damene og de kvinnelige betjentene og... Men jeg er fryktelig aseksuell på det der... Jeg er hele tiden profesjonell. (...) ...og for å si det på en annen måte ...jeg har hørt omehhhhhfff....innsatte som har hatt forhold til kvinnelige ansatte her i fengselet”.

Et par av de andre informantene sier det samme som ham om dette temaet, både at de har et syn på de ansatte som "aseksuelle vesen", og også kjennskapen til at det har forekommet at innsatte har hatt forhold til kvinnelige tilsette. Noen av disse har også fått barn. I tilfeller der innsatte og ansatte har kjærlighetsforhold håndteres det etter interne rutiner i Kriminalomsorgen; ut fra hendelsens karakter.

En annen informant sier også at han ser mange som går veldig inn for å få kontakt med kvinnelige betjenter. Samtidig sier han at han kan se forskjell på hygienen hos enkelte innsatte om det er en kvinnelig betjent på jobb som de liker. Han sier at enkelte innsatte da steller seg, dusjer, passer på at de er ordentlig på håret og har på parfyme:

"Ikke nødvendigvis at de kommer til å få sjans til å ha noe kontakt mellom dem, men det er behovet at...nå kan jeg gjøre meg fin for noen".

8.2 Psykisk helse

Når det gjelder psykisk helse snakket vi om å ha en kjæreste mens man sitter i fengsel. En av informantene, som også hadde sittet på dommer av ulik lengde, sa at det var greit å ha kjæreste når han satt på kortere dommer. Dersom man sitter på lengre dommer opplevde han det som problematisk og psykisk belastende, både med hensyn til seg selv og det han nevnte med å "sone dobbelt", men også av hensyn til kjæresten. Hun ville da være bundet opp til ham i flere år uten at de treftes annet enn på besøksrom og ved permisjoner. En annen av informantene sa også at han syntes det var psykisk belastende å ha en kjæreste når han satt inne i fengsel på en lengre dom. Han hadde da avvirket forhold når han kom i fengsel, for å ta vare på egen mental helse. Som han sa:

"...hva skal jeg si....Den psykiske påkjenningen som var med hun første jeg var sammen med.....Og....det..ja..., psykisk sett brukte jeg flere år etter jeg slapp ut; første dommen, før jeg var...meg selv igjen, på grunn av de problemene hun hadde"

Likevel forstår jeg på et par av informantene at det er veldig positivt å ha en kjæreste som kommer på besøk når man sitter på kortere dommer. Det er lettere å opprettholde et mest mulig bra sexliv med en partner, noe som er positivt for å bevare en god psykisk helse. Dette

bekrefter også Carcedo et al, (2015, s 43) i deres undersøkelse ”The relationship between sexual satisfaction and mental health of prison inmates”. Informantene beskriver også nærheten og den emosjonelle kontakten som viktig for den mentale helsen og seksualiteten, men også som en del av et savn mens de sitter i fengsel.

En av informantene, som har sittet i fengsel i ca. 15 år til sammen, trekker fram og forklarer fravær av kjæreste og seksuell kontakt med andre når han sitter i fengsel. Han beskriver dette som et behov for å beskytte seg, og dermed ta vare på egen mentale helse. Han takket nei til tilbud fra andre om å skaffe ham venninne som kunne komme på besøk. Han har også avslått tilbud om sex med kvinnelig medinnsatt. Han forklarer det på denne måten:

”Ja, man blir jo litt sånn følelse avstumpet...ikke følelse, men man blir....man har det der beskyttelsesbehov for egne følelser. Fordi, når man involverer seg med et annet menneske følelsesmessig, så blir det veldig slitsomt. Fordi at du må, i tillegg til å gjennomføre en lang straff....du har på en måte nok med det som foregår rundt deg.... Så det er på en måte en beskyttelsesmekanisme, at man stenger seksualiteten ute for at man slipper å....for det blir en belastning. Det koster mer enn det smaker. Ja ja, man kan få sex en gang i uken, men alt det andre som kommer på toppen der er veldig slitsomt”.

Denne informanten har også en forklaring på hvordan han mener dette kan henge sammen:

”Men det tror jeg er fordi at når man sitter lenge i fengsel så blir man.... Man er ikke eksponert for din egentlige side ved følelseslivet som man....man har ikke noen mekanisme for å beskytte seg selv. Når man først har åpnet seg for en annen person.... Sånn: hvis du er i et fast forhold med en kvinne, eller møter mange kvinner og opplever skuffelser på en eller annen måte, så har man dannet seg et filter hvor du på en måte klarer å beskytte deg selv. Men vi som ikke har sånn daglig kontakt med det motsatte kjønn, så har vi ikke det filteret. Så når det først går galt, så går det så veldig galt. (.....) Så vi velger på en måte å beskytte oss selv, og ikke ha så mye kontakt med kvinner for da...for vi har ikke det filteret som kan beskytte oss når det først går galt”.

Denne informanten beskriver viktige aspekter av det bio-psyko-sosiale. Han trekker fram det sosiale fenomen. Som innsatt er man i en sosial relasjon med andre innsatte, og med betjenter

og andre tilsatte i Kriminalomsorgen. Dessuten kan man også ha noen relasjoner til andre som ikke sitter i fengsel. Ingen av disse er nødvendigvis seksuelle relasjoner, men de påvirker hvilken rolle man har, og livet i en sosial kontekst. Frihetsberøvelsen og isolasjonen påvirker livssituasjonen ved at man endrer sosial status, og man kan oppleve stress (Revold, 2015, s 4). Disse aspektene trekker informantene fram og reflekterer over. Hammerlien (2000, s 31) beskriver også tap av seksualitet i ”Fangers tapsliste”. Informanten snakker også om tap av seksualitet eller deler av seksualiteten. Dette foregår som et valg som blir gjort for å ta best mulig vare på egen mental helse. Psykologiske aspekt som angsten og stresset som Hammerlin beskriver i ”Fangers tapsliste”, bygger opp under informantens beskrivelse om å beskytte seg selv. I følge forskning kan angst og stress påvirke bla. hormonproduksjon inklusive testosteronproduksjon som er et biologisk aspekt (Berg, 2014). Denne er viktig for seksualiteten, og slik jeg forstår har den innsatte reflektert om livet og seksualiteten i fengsel slik den bio-psyko-sosiale modellen beskriver.

Onani ble presentert som den vanligste formen for seksualitet i fengselet. En av informantene som hadde sittet lenge, og i flere fengsel, sa at han onanerer omtrent hver kveld. Han sier det er godt å sette seg i en annen situasjon med å fantasere og å meditere. Han beskriver denne situasjonen som en stressdempende faktor:

”Ja, det demper stress....eller det gir deg....vi går litt i sånn vakuu her, og det er mye du ikke... Alt blir liksom så monotont og dumt i fengsel på en måte. Så det å bare ha et øyeblikk hvor du tenker litt og kjenner varmen i kroppen når det drar opp; for å kjennepfffffff.....akkurat som en treningsøkt ikke sant. Altså har du en god treningsøkt så har du en god opplevelse senere. Og sånn er det også med onani tenker jeg. Det er en drift som er i deg på en måte, ...men samtidig kommer det...du vet at...du får en sånn: kroppen bare lander og blir en utløsende stressfaktor på en måte....for andre ting da”.

Denne innsatte presenterer onani som en aktivitet som er med på å dempe stress i kroppen, og på den måten hjelper til å ha det bedre med sin mentale helse. Dette beskriver også to andre informanter. De snakker også om at det er en fin avslutning på dagen og bidrar til å slappe av, være roligere og sove bedre. Som en av informantene sier:

” Man bruker faktisk....utløsning...jobber mot utløsning som en sånn....pfffffff....dagen er over”.

Jeg snakket også med mine informanter om de hadde noen tanker om hva visitasjon av celler og kroppsvisitasjon av dem gjorde; og hvordan de følte det. De fleste syntes det ikke var noe greit, men samtidig visste de at det var noe de bare måtte forholde seg til. En av informantene var veldig bevisst på å ta vare på egen psykisk helse ved visitasjoner:

”Trusa går ned...så ser jeg han i øynene og klør meg på balla (...)...men jeg bruker en sånn...for liksom...ha rollen da. For å styre situasjonen...Jeg gjør det... Da ser jeg han i øynene, og han ser ikke ned i det hele tatt da... Så jeg gjør det da liksom..har blitt litt tøys da....jeg beskytter meg selv på den måten. Å stå der klin naken, sårbar og hele pakka og.. Pikken jeg har, den har jeg, den er grei, den er jeg ikke flau over...det er ikke det det er snakk om. Men jeg tar litt kommandoen i nakenheten med å faktisk...med å stå litt sånn da”.

8.3 Følelser, nærhet og savn

Noe som overrasket meg litt i intervjuene var at tanker om, og samtaler om nærhet og følelser fikk en svært sentral plass. En av informantene forklarte at når man får besøk av noen de kan ha sex med, føles det som en bekreftelse på dem som mennesker og at de eksisterer. Han sier også at man da kjenner at man har noen å dele følelseslivet med. To av de andre informantene beskriver det på denne måten:

”..det er klart til tider, jeg savner en dame...jeg savner...det er mer nærheten...ikke selve den fysiske sexakten....men det er mer nærheten....ha noen å ligge i armkroken...”.

”.....relasjon til et annet menneske det handler om mer enn bare fysisk kontakt. Det er også det å kunne uttrykke seg følelsesmessig etter besøk og snakke om ting”

Slik jeg forstår, er savnet av nærhet og emosjonell kontakt mer tydelig enn savnet av selve sexakten. Dette kan forklares med at de får dekket noe av dette, slik de beskrev om onani, men at nærheten og kontakten med et annet menneske ikke er like lett å erstatte. En av informantene sier:

”Det jeg savner mest mange ganger, er det å sove med en dame...altså holde rundt en dame...det er det jeg savner mest. Ikke det å direkte ha sex, og den biten der....men igjen, det kjenner jeg at jeg savner mye. Så jeg har...noen ganger så sover jeg med puta sånn (viser at han holder rundt en pute). Det har jeg gjort de senere årene...og det har jeg aldri gjort før. Det er nok litt pga. mangel på nærhet tror jeg”.

Et par av informantene trekker også fram behovet for å stelle for andre innsatte. En av dem sier:

”Jeg har møtt et par voksne menn som er veldig sånn omsorgsfulle....hjelp til å re opp sengen, og vaske opp etter deg, og vaske klær for deg...Men jeg er usikker om det er for den posisjonen man har eller fordi.....han begynner å få en annen interesse, ikke sant....for det samme kjønn.... Det kan være følelsen av å gi omsorg og være til nytte...for andre”.

Når han snakker om dette tema, virker det for meg som om savnet av å være til nytte, og å hjelpe andre er den viktigste årsaken til denne omsorgen.

8.4 Samtaler og kommunikasjon

Jeg var også interessert i om mulighetene for kommunikasjon rundt seksualitet var til stede når man sitter i fengsel; enten med ansatte, med brev eller telefon, eller med medinnsatte. En av informantene sier at på den første dommen han satt i fengsel, så snakket de innsatte, seg imellom, mye om damer. Det var samtaler og skryt om hvem de hadde ligget med, hva slags damer de tenner på, hva de savner, hva slags damer de savner; alt som har med sex å gjøre. Samtidig er det også flere av informantene som sier at de ikke har de dype og alvorlige samtalene med medinnsatte om seksualitet. Derfor kan det kan virke som det er litt ulikt hva den enkelte informant snakker med andre innsatte om. En av informantene var veldig tydelig på at han ikke snakker om det:

”Jeg utleverer ikke...ehhh...heller ikke følelseslivet på... Jeg beskytter meg. Jeg vet ikke hvorfor det har blitt en... Kanskje fordi jeg har så rutine og erfaring, og ikke har behov for det?”

Flere av informantene snakket om at det var en del fleiping rundt seksuelle tema. Som tidligere nevnt sa en innsatt at det var vanlig å snakke mye om onani, og at dette var med på å normalisere denne formen for seksualitet. Samtidig forstod jeg det som at denne måten å snakke sammen om dette var med på å gjøre det å onanere mindre skambelagt. Jeg forstår denne fleipingen mellom innsatte som noe som ufarliggjør det å snakke om seksuelle tema, samt at det gir en mulighet til litt uskyldig samtale og ”flørt”. Slik en informant sa: *”...vi fleiper mye da...om homosex og sånne ting...og ”plager” hverandre og tar hverandre på rumpa...”*. Her presenterer han også at de tar litt på hverandre, uten at det er noe direkte seksuelt med det. Dette skal jeg si mer om i kapittelet om endring.

De innsatte har i utgangspunktet 20 minutter i uken som de kan ringe. Jeg var også interessert i om disse samtalene ble benyttet til å snakke om noe seksuelt, flørte eller annet. Et par av informantene sa at de ikke benytter telefonsamtaler til seksuelt snakk og flørt. Dette begrunnet de med at de ikke ønsket å gjøre det, for det føles feil når de vet at det sitter en betjent og avlytter samtalene. Slik jeg forstår det var dette ganske mye styrt av frykten for å utlevere seg til de som sitter og lytter på telefonen. En av dem sa: *”man kan ikke si: ”jeg føler meg så lei meg i dag fordi..... Man gjør ikke sånn”*. En av de andre informantene var også veldig bestemt på at disse samtalene ble brukt til å ringe til barn og familie, og at ringetiden i all hovedsak ble brukt til disse samtalene.

Noe av de samme erfaringene gjelder ved brevveksling, men ut fra det de sier, får jeg inntrykk av at det å skrive om noe seksuelt i brev, var lettere enn å snakke i telefon. Det ble primært begrunnet med at telefonen ble avlyttet. Brevene blir også gjennomgått, men det opplevdes likevel bedre. I brev kunne det også hende at de fikk inn bilder av partneren eller venninnen, litt utfordrende kledd eller naken. En av informantene sier også at det er en del innsatte som brevveksler med kvinnelige innsatte i andre fengsel. Om brevveksling sier en av informantene:

”...i brev er det mulighet for å være litt.....ehhh...skrive litt mer om...ja, noe seksuelt gjerne. (.....) Ehhh...det setter jo driftene litt igang, og fantasiene...ogeh....man gleder seg litt mer til å treffe vedkommende igjen og..”

Slik jeg forstår, fra dette utsagnet, har denne måten å kommunisere om seksualitet en viktig funksjon for enkelte innsatte for å opprettholde en seksuell spenning. Denne kommunikasjonen bidrar dermed også til en god seksuell og mental helse.

En annen informant nevnte Facebook som en arena for kommunikasjon, både for samtale med andre, og for å bli kjent for å få besøk. Denne kommunikasjonen foregikk med at en kamerat opprettet en Facebookprofil for den innsatte. Kommunikasjonen ut på Facebook ble gjort med denne kameraten som en mellommann. Han oppdaterte status og formidlet svar tilbake til den innsatte. Denne kommunikasjonen foregikk da med brev eller med telefon. Dessuten hadde de da en aktiv Facebookprofil som de kunne bruke når de var ute på permisjon.

Flere av de innsatte i denne undersøkelsen fortalte at det var lite snakk om seksualitet med tilsette i Kriminalomsorgen; både betjenter, helseavdelingen eller om de deltok på program. Et unntak, slik de presenterte det, var at det fantes program for sedelighetsdømte, og at de regnet med at det var naturlig å snakke om seksualitet på disse programmene. Ingen informanter i denne undersøkelsen hadde sedelighetsdommer. En av dem sa, om mulighet til å snakke med ansatte om seksualitet:

”sex er jo ikke noe tema her. Det er jo aldri noen som prater med deg...hverken program...hverken helse eller de ansatte her.... Det er ikke noe tema rundt det ...det er jo noe man ikke snakker om i det hele tatt”.

Imidlertid sa en annen innsatt at han av og til kunne ha en liten kommentar etter at han hadde hatt permisjon og hatt sex. Denne kommentaren kunne han si til en mannlig betjent, om han kjente ham godt og hadde en grei tone med ham: *”det ordnet seg på perm”*. Likevel var han veldig bevisst på at han ikke ville gå inn på dypere samtaler enn dette.

En annen innsatt, som deltok på programvirksomhet i fengselet, snakket veldig positivt om mulighetene han hadde til å snakke om seksualitet på det programmet han gikk på. Det var et program som var beregnet for voldsproblematikk. Der ble det åpnet for at deltakerne kunne snakke om det de hadde behov for å snakke om; inkludert seksualitet. Han sa at det føltes godt å få mulighet til å snakke om seksualitet, dersom han ønsket dette. Informanten sa det slik om deltakelsen i programmet:

”Der får vi lov til å snakke om hva vi vil, og INGEN dømming. Faktisk, der diskuterer vi en god del seksualitet; hva er normal tenning? hva er ikke normal? Det er faktisk ganske nyttig...eller bra forum på en måte, du får tømme deg litt”

Mulighet for samtaler om seksualitet i fengsel virker som det er noe forskjellig oppfatning av blant informantene. Det kan virke som om muligheten er til stede dersom den innsatte ønsker det, og kommer i kontakt med en ansatt som ønsker og kan snakke om temaet. Dette mener jeg handler om å legge forholdene til rette, og gi tillatelse og mulighet til slike samtaler. Denne muligheten representerer det laveste nivået i PLISSIT-modellen. Denne er et nyttig redskap i all sexologisk rådgivning og terapi. Jeg vil ikke gå dypt inn i forklaring av modellen, men den beskrives kort ved at den består av 4 nivåer. Det laveste nivå er P (permission), som gir pasienter eller andre tillatelse til å snakke om seksualitet. LI (limited information) er neste nivå som gir begrenset informasjon om tema, problemstillinger og utfordringer. SS (specific suggestion) er nivået der man kommer med spesifikke oppgaver eller råd om hvordan man kan jobbe med seg selv, eller utføre oppgaver alene eller med en partner. IT (intensive therapy) beskriver øverste nivå i modellen. Der behandler man utfordringer som krever mer intensiv eller spesialisert behandling (Almås og Pirelli Benestad, 2010, s. 67-70). Imidlertid skal man være bekvem med samtalen eller rådgivningen. Dersom man er uten erfaring på området kan man, som fengselsbetjent, gi en tillatelse til samtalen, og eventuelt hjelpe den innsatte til å kontakte tilsette som har kompetanse til videre samtaler om tema. Eksempel på dette kan være helseavdeling eller noen som jobber med programvirksomhet i fengselet, slik en av informantene var veldig positiv til.

8.5 Påvirkning og endring av seksualitet

Samtlige av informantene var tydelige på at, siden de har sittet lenge i fengsel, har det påvirket seksualiteten på en eller annen måte. Det området flere av de sa de hadde samme opplevelsen, var at den seksuelle driften var svakere eller avslått nå mens de satt i fengsel. Slik jeg fikk inntrykk av, var dette ganske tydelig for flere av dem. Dette blir forklart på ulike måter; alt fra at de omtrent bare omgås menn, via understimulering, at de har blitt eldre, til at de bare forholder seg til at de ikke har noen aktiv seksualitet når de sitter i fengselet. En av informantene var så tydelig at han sa han har skrudd av seksualiteten helt mens han er i fengsel. En annen informant sa om å ikke ha jevnlig besøk, og bare omgås mannlige innsatte:

”..(....).da gikk jeg vel nesten 3 år uten å ha noen form for sex med andre enn meg selv liksom. Ehhmmm, og da avtok nesten litt den lysten på sex...fordi en har jo vært i sølibat så lenge at man ble nesten vant til tilværelsen”

En av de andre informantene sa at man blir likegyldig når man ikke får tilgang på sex med et annet menneske eller mulighet til å uttrykke seg seksuelt; det blir ikke noe tema i livet. Den samme informanten sa videre:

”Når man ikke får tilgang til sex så ofte som dere ute i samfunnet, så endrer man tankene rundt seksualitet. Seksualitet, for oss, handler om mye mer enn en intim følelse som man har til et annet menneske. Men også redsel for å åpne seg for et annet menneske. (....) Du, jeg takket nei til en kvinnelig innsatt som tilbudte å ha sex med meg.....og da blir de helt sånn....rart, ikke sant. De skjønner ikke hvorfor. Men man får jo litt sånn redsel av; ok, det er lenge siden....har jeg lyst til å involvere meg i en kvinne nå? liksom..og sånne ting som det. Så man må prøve å skyve ting fra seg”.

Goffmann (1967, s 25) sier at opphold på en total institusjon kan virke desidentifiserende eller aidentifiserende. I fengsel kan en avskjæring av heteroseksuelle tilbud føre til angst for å miste sin maskulinitet. Når man har vært uten heteroseksuell kontakt, forutsatt et hetero perspektiv i en heteronormativ kontekst, kan man ha fått denne redselen allerede. Dette kan gjøre at det blir vanskelig å takke ja når tilbudene kommer. Dessuten har avslaget et annet aspekt også ved at man, dersom man blir oppdaget, vil få noe form for reaksjoner fra Kriminalomsorgen, slik Foucault (1999) skriver om. Informantene har også snakket om, i tidligere avsnitt, at det er belastende å involvere seg med en partner når man sitter i fengsel, noe som også er med på å påvirke en avgjørelse om å avslå tilbud om sex.

I veiledning snakket Pirelli Benestad og jeg om at det likevel kan virke som noe man kan kalle ”de seksuelle kreftene” likevel er til stede; bla snakker flere av de innsatte om et aktivt sexliv med bruk av onani. Disse ”seksuelle kreftene” kan ha en ubevisst logikk om at man styrer unna det man likevel ikke kan få. I denne undersøkelsen er heteroseksuell aktivitet et eksempel på dette. Dette fenomenet kan man kalle ”Resignert penis syndrom” (Almås og Pirelli Benestad 2006, s 368).

Et overraskende funn i denne undersøkelsen er at to av informantene var tydelig på at de hadde fått et anstrengt forhold til deler av seksualiteten og dagligdagse hendelser. Ting som tidligere var helt uskyldig eller de ikke tenkte på, har nå fått en plass i tankene.

”Ting jeg gjerne kunne...ikke ta så....ehh...jeg kunne tenke...jeg tenkte ikke så mye over det, for jeg kunne ikke assosiere meg med det i det hele tatt... Voldtekt eller overgrep på film, det er jo forferdelig. ...men nå i dag er det mye mer forferdelig pga. alt det her som jeg ser rundt her. Det har gjort noe med huet mitt”.

En av de andre informantene sier noe av det samme, men han virker mer frustrert over tankene som har kommet, og sier han håper det forsvinner når han kommer ut. Tanker han får opp er av seksuell karakter, selv når han ser uskyldige filmer eller andre program på TV. Dette er ting som ikke har noe med hans tenningsmønster å gjøre, men de har kommet siden han føler han blir eksponert for dette hele tiden mens han er i fengsel der det er sedelighetsdømte. Samtidig har han funnet en måte å håndtere dette, og seksualiteten ellers på:

”Jeg tenner ikke på det, men blir eksponert for det hele tiden her...så blir det på en måte undertrykket (...).de bildene jeg får opp i hodet når jeg på en måte ser på TV....og til og med bare ser uskyldige unger...ogehhh...så...så... gjerne.. kanskje har gjort at jeg har funnet mine utløpere som jeg sa: kjendisfetisjer...og det er trygt...så...”

Denne informanten har snakket en del om kjendisfetisjer, og at dette er en trygg og fin måte å få tilfredsstilt behovet for å se lettkledde damer, og fantasere. På denne måten arbeider han for å ivareta sin seksualitet, noe han mener også koster litt krefter. Almås og Pirelli Benestad (2010, s. 49) sier at de fleste mennesker er mer eller mindre fetisjistiske i sine tenningsmønstre. Disse utvikles gjennom den seksuelle utviklingsprosessen. De er et resultat av pregning, læring og modning, og personlige preferanser utvikler seg. Denne informanten har funnet sin måte å få utløp for seksualiteten på en trygg måte, slik han selv beskriver det. Dette kan kanskje forklares ut fra fengselsmiljøet han har vært i flere år, noe han selv også mener.

Et annet tema som et par av informantene trakk fram, er at det virker som noen innsatte får en tro på at de har sjans på kvinnelige ansatte, og at disse kvinnene er interessert i forhold med

den enkelte innsatte. Dette snakket de også om når det gjaldt forvaltning av seksualitet og flørt med andre i fengslet. Det har forekommet at kvinnelige ansatte har vært interessert, men informantene presenterer det ganske tydelig, og jeg får inntrykk av at det er flere innsatte som oppfatter høflig og hjelpsomme betjenter på denne måten:

”Og så er det den ”psykosen” mange får med kvinnelige betjenter på en måte....ehh... De er høflige mot dem, så kan de oppleve liksom at nå har de...nå er det noe på gang. Det er mange som har en sånn ”psykose”. Man kan jo godt være omsorgsfull mot en annen person uten at det...nå er det noe på gang mellom oss. Men det er mange som tolker veldig feil i fengsel fordi det er så lite stimuli...og da blir det sånn”.

Den andre informanten forklarte det slik:

”Det er jo flere som: ”å fy faen, nå har jeg draget” og sånn: ”hun er interessert i meg”. Og da må jeg si at: ”nei, hun er ikke interessert”. For det er enkelte kvinner som kanskje bare er pedagogiske da...og hyggelige: ”nei så flink du er”...og gir dem en tilbakemelding og sånne ting. Så er det enkelte som oppfatter det : ”å, ja jeg har draget.....hun hinta innpå noe der” og...”.

Temaet nærhet blir også nevnt sammen med endring av seksualitet underveis i et lengre fengselsopphold. Jeg hadde en forforståelse av at de innsatte etter lengre opphold i fengsel ville bli litt mer nærgående på andre innsatte; at et håndtrykk ble erstattet med en klem, og at behovet for kroppskontakt som f eks et klapp på skuldra eller uskyldig massasje ville bli tydeligere. Dette snakket informantene litt om, men ikke noe betydelig. En av informantene nevnte dette med nærhet og et kyss. Når han hadde besøk eller var ute på permisjon, kunne dette bli overveldende og intenst.

En annen informant sa at det føltes veldig rart med nærheten og opplevelsen med dette. Han sier han har et stort behov for nærhet, men samtidig føles det veldig rart og fremmed for ham. Han beskriver en situasjon i forbindelse med en permisjon, med en tur på et handlesenter slik:

”...så merket jeg at....selv om jeg har behov for nærhet, så er nesten nærhet litt rart. (...). Mye folk... og folk går jævlige opp i deg. Ehh...det var sånn...jeg hadde en helt annen intimgrense enn folk flest hadde tror jeg. (...) Det er liksom ikke...det ble litt

sånn...det var litt rart. Og det også...gi klem. Også når jeg skulle kysse igjen og...ehh...det var noe jeg nesten måtte lære meg og kjent.... Jeg tenkte over det da, at det...jeg kan ikke...at det...det føltes helt rart å.. å gå og leie i handa selv om det var noe jeg har behov for og savner.....så føltes det veldig...det føltes fremmed”.

Goffmann (1967, s. 18) sier at hvis et opphold i en total institusjon er langvarig kan det oppstå noe han kaller en ”diskulturasjon” eller mangel på trening: Dette kan gjøre klienten midlertidig uegnet til å klare adskillige ledd i dagliglivet utenfor institusjonen.

Mine informanter peker på, og har erfart det samme som Goffmann nevner, slik vi ser i informantens fremstilling av en permisjon med utfordringer på nærhet. Flere av dem sier at de må vende seg til seksualitet med et annet menneske igjen etter endt soning. Med sin seksualitet mener et par av dem at de må øve seg, og de regner med seksualiteten er mer forsiktig fra starten. Samtidig er de positive til at det vil komme til dit de en gang var, da de hadde jevnlig sex med andre mennesker.

Selv om flere av informantene beskriver noen endringer i seksualiteten som følge av et fengselsopphold, er det også et par som er veldig bestemt på at det ikke har skjedd noen endringer. De sier det ikke har skjedd noen endringer hverken med hva de tenner seksuelt på, hvordan de tenner seksuelt, hva de tenker på, eller hva de ønsker. En av informantene sa at han holder fast på den seksualiteten som han opprinnelig hadde. Eneste endringen er at det er veldig intenst når det først skjer at han har fysisk kontakt.

En annen endring som et par av informantene så, var at enkelte innsatte fikk mer behov for å stelle for andre innsatte. De kunne vaske tøy for dem, hjelpe med å vaske cella, lage mat og liknende. Slik jeg forstod det på dem, var dette et uttrykk for å være til nytte, og ha noen å ha en form for fellesskap, relasjon og tilknytning til uten at det var noe direkte seksuelt knyttet til det.

Et annet tema som ble trukket fram, som jeg også skrev om tidligere, er at samtaler og spøk om onani skjedde ganske hyppig i fengslene. Disse samtalene og fleipingen var med på å normalisere onani, og sannsynligvis også ta bort eller begrense skammen til denne formen for seksualitet.

Goffmann (1967, s 20) sier at det kan i mange tilfeller være umulig å hente igjen den tiden de har hatt i en total institusjon. En av informantene uttrykker det på denne måten:

”Jeg tror ikke jeg blir pappa hvertfall”

9.0 Oppsummering og avslutning

I oppgaven har jeg snakket med 5 informanter og forsøkt å forstå og tolke hvordan de opplever seksualitet i fengsel, og tanker etter løslatelse. Videre har jeg forsøkt å gjengi dem slik jeg har forstått at informantene har ment, i tillegg til at jeg siterer dem direkte.

Seksualiteten i fengsel, slik informantene sier, er preget primært av onani og pornografi, ofte i kombinasjon. Samtidig kom det fram at dette følte bra for deres psykiske helse, og at denne formen for seksualitet hjalp dem å slappe av og koble ut tankene litt. Noe som overrasket meg litt i denne undersøkelsen, er at informantene snakket mye om behovet for nærhet og følelser, og et menneske å dele dette med. Samtidig var det litt vanskelig på lengere fengselsstraffer å ha en partner. Dette fordi de følte et savn, men også følelsen av ansvar for partneren og dennes følelser og behov. Følelsen av å ha en partner som var bundet til dem som skulle sitte lenge i fengsel følte også vanskelig. Deres kontakt ville bli begrenset og de følte de ikke kunne oppfylle sin rolle overfor partneren. Denne ansvarsfølelsen og innsikten hadde jeg heller ikke forventet i denne undersøkelsen. Informantene fortalte også om ytterligere etiske perspektiver på seksualiteten, og hensyn som de tok. Et av aspektene som kom fram var at det ikke følte greit, og at de ikke kunne flørte med kvinnelige betjenter når det var sedelighetsdømte til stede. En annen av informantene sa også at han ville ikke påvirke og lede tilsette til å gjøre noe som de ikke hadde lov til, med å flørte med dem. Sett med mine øyne var samtalene svært mye preget av det å ta hensyn til andre i flere av temaene vi snakket om.

Det var noe ulik praksis på hvordan fengslene forholder seg til porno, men i all hovedsak var det god tilgang på porno i de fleste fengslene. Kriminalomsorgsdirektoratets rundskriv (2014) om porno slår fast at innsatte skal ha anledning til å se lovlig porno på linje med øvrige borgere. Måten de innsatte respekterer hverandre og deres seksualitet, ved historiene om homofile innsatte som får ha et sexliv uten at andre innsatte bryr seg med dette, er også i tråd

med flere av prinsippene i WHO's seksuelle menneskerettigheter, som er skrevet om tidligere i oppgaven (Almås, 2004, s. 119).

Slik jeg finner i undersøkelsen harmonerer det med funnene som ble gjort i undersøkelsen til Almås og Pirelli Benestad i samarbeid med Norsk forening for klinisk sexologi. Det som man mener er viktigst ved seksualiteten, og hvorfor man har sex, er at det gir kontakt, nærkontakt og kjærlighet (Almås og Pirelli Benestad, 2010, s 159).

Det kom også flere interessante tanker som kunne være spennende å jobbe videre med. Et par av informantene trakk inn, på eget initiativ, tanker som hadde kommet opp underveis i soningen. De syntes disse påvirket seksualiteten og deres tanker rundt denne. Den ene av informantene filosoferte for eksempel:

”Hvordan kan en Skaper lage noen mennesker som tenner på barn? Og det...du skjønner...Så der har jeg....ehh....en liten sånn kortslutning oppe i hodet mitt, og noen bilder jeg håper å bli kvitt når jeg kommer ut”.

Denne filosofien vil jeg betrakte som et åndelig innspill i påvirkningen av seksualiteten, og man kan tenke seg en utvidelse av den bio-psyko-sosiale modellen til også å omfatte et åndelig perspektiv. Dette perspektivet snakket min veileder Pirelli Benestad om, som et interessant tilskudd til modellen, i en samtale vi hadde under utarbeidelse av prosjektet.

9.1 Vurdering av kvaliteten på forskningen

Gjennom hele prosessen har jeg forsøkt å kritisk vurdere kvaliteten på arbeidet som har blitt gjort. I forskningen er det ofte brukt begrepet reliabilitet, som kan oversettes med pålitelighet. Dette handler om hvor presis informasjon vi har fått, og om analysen er gjort uten feil og mangler. Validitet handler om gyldighet, og om vi har målt eller undersøkt det vi ønsker å undersøke (Repstad, 2014, s 134).

Ut fra oppgavens formulering, mener jeg at jeg har fått svar på det jeg ønsket å undersøke. Jeg opplevde også at informantene svarte oppriktig og ærlig på spørsmålene; og samtalene synes jeg utfyller det oppgaven spør om.

Gjennom hele prosessen med oppgaven har jeg skrevet logg for å ha mulighet til å etterprøve arbeidet, men også for å sikre at arbeid og avtaler blir gjort på en ryddig måte. Jeg har også vært oppmerksom på momenter som kan påvirke oppgavens reliabilitet, noe jeg nevner underveis i oppgaven. Et av disse er at jeg er fengselsbetjent, noe som kan påvirke svarene til informantene. Derfor brukte vi ekstra tid på å fortelle om taushetsplikt til deltakerne. Min kontaktperson har en annen faglig bakgrunn enn meg, og jeg mener hennes hjelp til utvelgelse av informanter bidrar til å styrke oppgaven. Utvelgelse og intervjuer involverer derfor to ulike profesjoner, og jeg mener reliabiliteten vil være styrket på bakgrunn av dette. Samtidig har jeg vært oppmerksom på at min yrkesbakgrunn kan være med på å påvirke min forforståelse.

Antall informanter man bør intervjuer varierer ut fra bla. prosjektets art, informantene, tema og tid man har til disposisjon. Man bør gi seg når man når et metningspunkt slik Repstad (2014, s 83-84) skriver i boka "Nærhet og distanse". Metningspunkt er når du føler du ikke får ny informasjon med å foreta flere intervju. I mitt prosjekt følte jeg at de fem informantene delvis kom med ny informasjon, og delvis kom med informasjon som tidligere informanter hadde kommet med. Jeg synes jeg nådde et metningspunkt med det antallet informanter jeg intervjuet.

Transkriberingen og analysene kunne by på noen utfordringer ved at for snever utvelgelse av et utsagn kunne endre meningen på det som ble sagt. Jeg valgte derfor å ta med lengre sitater i analysene. Ved presentasjonen har jeg også med en god del utsagn sammen med min forståelse av det som ble sagt. Denne løsningen synes jeg presenterer og refererer tydeligere, og leseren kan lettere se hva som ble sagt om et tema. Selv om man kan ønske å ha med mer, både av utsagn og analyser, mener jeg at jeg har fått med det som best illustrerer og gjenspeiler svarene fra informantene, samt svarer på problemformuleringen og forskningsspørsmålene.

Tema og oppgaveformuleringen bruker termen "Forvaltning av seksualitet", som er et vidt begrep. Forskningsspørsmålene er delt opp og spør mer direkte om seksualitet og hvordan det gjøres. Dette gjør samtalene lettere og minsker sjansen for misforståelser mellom informant og intervjuer. Samtidig presenteres svarene under de ulike temaene i kap. 8.

Varslingsplikten går foran taushetsplikten også ved forskning. Dette kan påvirke reliabiliteten på prosjektet ved at informantene holder tilbake informasjon. Likevel synes jeg informantene delte rikelig med sin kunnskap.

Siden dette er et masterprosjekt og søknadsprosessene er omfattende, valgte jeg å foreta intervjuene i ett fengsel. Dersom jeg hadde foretatt undersøkelse i flere fengsel kunne jeg fått andre svar. Samtidig var det åpning for at informantene kunne bruke erfaring fra andre anstalter, dersom de hadde vært der; også fra åpne fengsel. Dette bidrar til at man også får med erfaringer fra andre anstalter, og fra dommer med ulik lengde. Med å ta med flere fengsel kunne jeg kanskje bidratt til å anonymisere informantene ytterligere, selv om jeg mener dette er godt ivaretatt.

Jeg intervjuet ikke sedelighetsdømte i dette prosjektet. Valget ble gjort fordi det handler om seksualitet. Jeg tror reliabiliteten kunne bli påvirket ved at leseren kan forstyrres av at prosjektet også omhandler seksualiteten til personer som er dømt for overgrep.

Når et fenomen blir presentert og fortolket flere ganger, slik jeg snakket om i prinsippet om hermeneutikk og dobbelt hermeneutikk, kan det opprinnelige fenomenet bli presentert på en måte som er ulikt slik det opprinnelig var. Dette er likt ved all kvalitativ forskning og jeg har forsøkt å være oppmerksom på at dette kan påvirke reliabiliteten gjennom prosjektet.

Jeg har arbeidet hardt, grundig og målrettet for å ivareta validiteten og reliabiliteten i dette prosjektet. Dette føler jeg selv jeg har fått til på en tilfredsstillende måte.

10.0 Litteratur

Alnes, J. H. (2015). Hermeneutikk. *Store norske leksikon*. Hentet fra: <https://snl.no/hermeneutikk>

Almås, E. og Pirelli Benestad, E. E. (2010). *Sexologi i praksis*. Oslo: Universitetsforlaget

Almås, E. (2004). *Sex og sexologi*. Oslo: Universitetsforlaget

Almås, E. (2002, 15.05.). Forståelse av seksualitet og utbredelse av voldtekt. Hentet fra: <http://www.dinside.no/okonomi/forstaelse-av-seksualitet-og-utbredelse-av-voldtekt/62534370>

Almås, E. (2014). Onani. *Store Norske Leksikon*. Hentet fra: <https://sml.snl.no/onani>

Alver, B. G. (2015, 16.07.). Ansvar for den enkelte. Hentet fra: <https://www.etikkom.no/FBIB/Temaer/Personvern-og-ansvar-for-den-enkelte/Ansvar-for-den-enkelte/>

Barth, T. (2012). Relationships and sexuality of imprisoned men in the German penal system—a survey of inmates in a Berlin prison. *International Journal of Law and Psychiatry*. årgang 35 (3), s. 153-158

Berg, J. P. (2014). Testosteron. *Store medisinske leksikon*. Hentet fra: <https://sml.snl.no/testosteron>

Bibelen

Birch, M., Miller, T., Mauthner, M. & Jessop, J. (2002). Introduksjonen. I M. Mauthner, M. Birch, J. Jessop, & T. Miller (red.). *Ethics in qualitative research*. (s. 1-13). London: Sage.

Bjørklund, O. (2005). Fokusgruppe – noen metodiske betraktninger. *Økonomisk fiskeriforskning*. årgang 15. s 42-50. Hentet fra: <https://www.nofima.no/filearchive/Oddrun%20Bjorklund.pdf>

Bryman, A. (2008). *Social research methodes*. (3rd. ed.). Oxford: Oxford university

Bøe, T. D. og Thomassen, A. (2007). *Fra psykiatri til psykisk helsearbeid*. Oslo: Universitetsforlaget

Cappelen, A. (2009, 11.02). Innsatte. Hentet fra: <https://www.etikkom.no/FBIB/Temaer/Forskning-pa-bestemte-grupper/Innsatte/>

Carcedo, R. J., Perlman, D., Lopez, F., Orgaz, M. B., Fernandez-Rouco, N. (2015). The Relationship Between Sexual Satisfaction and Psychological Health of Prison Inmates The Moderating Effects of Sexual Abstinence and Gender. *The prison Journal*. 95(1) s 43-65

Carcedo, R., Perlman, D, Orgaz, M. B., López, F., Fernández-Rouco, N, & Faldowski, R. A (2015). Heterosexual Romantic Relationships Inside of Prison. Partner Status as Predictor of Loneliness, Sexual Satisfaction, and Quality of Life. *International journal of offender therapy and comparative criminology*. 95 (1) , s. 43-65

Chiaromonte, M., Trivello, R., Renzulli, G., Zampieri, L., Faneco, A., Floreani A., Naccarato R. (1982). Hepatitis B Virus Infection in Prisons. A Seroepidemiological Survey in Prisoners and Attending Staff. *The Journal of Hygiene*. 89 (1). s. 53-58

CIOMS (Council for International Organizations of Medical Sciences) 2002: International Ethical Guidelines for Biomedical Research Involving Human Subjects.. Tilgjengelig på: http://www.cioms.ch/guidelines_nov_2002_blurb.htm

Clemmer, D. (1940). *The prison community*. New York, NY: Rinehart

Dalland, O. *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal Norske forlag AS

Engel, G. L. (1977). The need for a new medical model: a challenge for biomedicine. *Science* 169(3): 129-136

Falkum, E. (2008). Den biopsykososiale modellen. *Michael*, 5 (3), 255-263. Hentet fra: http://michaelquarterly.no/index.php?seks_id=72190&a=1

Fossheim, H & Ingierd, H. (red.) (2013). *Forskeres taushetsplikt og meldeplikt*. Rolf Ottesen AS

Foucault, M. (1999). *Overvåkning og straff. Det moderne fengselets historie*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag

Foucault, M (1995) *Seksualitetens historie I. Viljen til viten* Gjøvik: Gjøvik bokbinderi

Fredwall. T. E. (2015). *Murer og moral – en bok om straff, verdier og fengselsbetjener*. Oslo: Cappelen Damm AS

Giddens, Anthony (1976) *New Rules of Sociological Method. A Positive Critique of Interpretative Sociologies*, London: Macmillan

Goffmann, E (1967), *Anstalt og menneske*, Viborg: Special-trykkeriet Viborg AS

Graugaard, C. , Møhl, B. og Hertoft, P. (2006). *Krop, sykdom og seksualitet*. København: Hans Reitzels Forlag

Graugaard, C. , Hertoft, P. Møhl, B. (2000). Seksualitet. *Den store danske Encyklopædi*. Bind 17. Gyldendal.

Groth, A. (1979). *Men who rape: The psychology of the offender*. New York, NY: Plenum

Hammerlin, Y. (2000). Selvmord i norske fengsler: del 1. *Suicidologi*. 5 (1), s 29-31

Helsinkideklarasjonen. (2013). WMA Declaration of Helsinki - Ethical Principles for Medical Research Involving Human Subjects. Hentet fra: <http://www.wma.net/en/30publications/10policies/b3/index.html>

Hem, M. H. (2015). Personer med psykisk lidelse. Hentet fra: <https://www.etikkom.no/FBIB/Temaer/Forskning-pa-bestemte-grupper/Personer-med-psykisk-lidelse/>

Hensley, C. (2001). *Consensual homosexual activity in male prisons*. Corrections Compendium, 26(1), 1-4.

Hjellnes, S. (2006). Totale trekk ved fengsel og fengsling. I E. Larsen (Red.) *Fengslet som endringsarena: bok for fengselsbetjenter* (s. 118-147). Oslo: Kriminalomsorgens utdanningssenter

Hurst S.A. (2008) Vulnerability in Research and Health Care; Describing the Elephant in the Room? *Bioethics*, 22 (4): 191-202

Høyborg, S. og Hansen Urdal, S. (2015). *Blir de innsatte i Oslo fengsel anerkjent som seksuelle vesen, og har de ansatte seksualitet og seksuell helse som tema i det daglige arbeidet med innsatte?* (Mastergradsavhandling Aalborg Universitet), Hentet fra: <http://projekter.aau.dk/projekter/files/211137948/grp15grsx1009bedoemmelse2015.pdf>

Jakobsen, S. E. (2008). Vi skal forske på sårbare grupper. *Forskningsetikk*. 8. årgang (4) s. 6-8

Johannisson, K. (2010). Seksualiteten i historien. I : P. O. Lundberg & L. Løfgren-Mårtenson (red.), *Sexologi*. (3. rev. oppl.). s. 124-131, Stockholm: Lieber

Kinsey, A. C. (1948), *Sexual behaviour in the human male*.

Kinsey, A. C. (1953), *Sexual behaviour in the human female*.

Kriminalomsorgen, (2016). *Oppgaver og mål*. Hentet fra: <http://www.kriminalomsorgen.no/oppgave-og-maal.237900.no.html>

Kriminalomsorgen (2016). *Retningslinjer for behandling av søknader om forskning i Kriminalomsorgen*. Hentet fra: [file:///Users/stalekvalevag/Downloads/retningslinjer_forskning%20\(3\).pdf](file:///Users/stalekvalevag/Downloads/retningslinjer_forskning%20(3).pdf)

Kriminalomsorgen (2014). *Kriminalomsorgens årsstatistikk 2014*. Oslo: Kriminalomsorgens sentrale forvaltning

Kriminalomsorgsdepartementet (2014). *Rundskriv om innsattes tilgang til lovlig pornografisk materiale*. (KDI 8/2014). Lillestrøm: Kriminalomsorgsdirektoratet

Kriminalomsorgsdirektoratet (2015). *Årsrapport 2015 for Kriminalomsorgen*. Lillestrøm: Kriminalomsorgsdirektoratet

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk

Linville S. L. (1981). *Assessing sexual attitudes and behaviors of incarcerated males in a minimum security institution*. Morgantown: West Virginia University.

Melvær, Knut, (2015). Hvem og hvor skal du hente informasjonen fra?. Hentet fra: <http://metode.holbergprisen.no/content/kap2/kap-2-5.html>

NSD- Personvernombudet for forskning (2016). *Forskning på sårbare grupper*. Hentet fra: <http://www.nsd.uib.no/personvern/forskningstemaer/sarbar.html>

Nöttestad, J.Aa; Bjørngaard, J. H. & Rasmussen, K. (2012). *Oppvekstforhold, levekår og risikofaktorer for tilbakefall hos seksualforbrytere i fengsel: Skiller de seg fra øvrige innsatte?* *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* 2012;49(10)958-63

Pedersen, W. (2002). Onani. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, (43), s 50-72

REK (2016). *Regional etisk komite*. Hentet fra: https://helseforskning.etikkom.no/ikbViewer/page/forside?_ikbLanguageCode=n

Repstad, P. (2014), *Mellom nærhet og distanse – kvalitative metoder i samfunnsfag*, Oslo: Universitetsforlaget

Repstad (2007). *Mellom nærhet og distanse – kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget

Revolv, M. K. (2015). *Innsattes levekår 2014 – før, under og etter soning*. Oslo: Statistisk sentralbyrå

Solbakk, J. H. (2014, 10.10.). Sårbare grupper. Hentet fra: <https://www.etikkom.no/FBIB/Temaer/Forskning-pa-bestemte-grupper/Sarbare-grupper/>

Straffegjennomføringsloven (2002). *Lov om gjennomføring av straff mv.*

Straffeloven (2005). *Lov om straff*

St. melding nr. 37 (2007-2008). *Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn*. Oslo: Justisdepartementet

Statistisk sentralbyrå (2016). Fengslinger, 2014. Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/fengsling>

Statistisk sentralbyrå (2015). *Innsattes levekår – før, under og etter soning, 2014*. Hentet fra: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/innsattes-levekar-2014>

Struckman-Johnsen, C., Struckman-Johnsen, D., Rucker, L., Bumby, K., Donaldson, S. (1996). Sexual coercion reported by men and woman in prison. *Journal of sex research*, 33(1), s 67-76.

Tønnesson, Ø. (2013). Seksualitet. *Store Norske Leksikon*. Hentet fra: <https://snl.no/seksualitet>

United States (1979) National Commission for the Protection of Human Subjects of Biomedical and Behavioral Research. The Belmont Report: Ethical Principles and Guidelines for the Protection of Human Subjects

Aars, H. (2011). *Menns seksualitet*. Oslo: Cappelen Damm

Vedlegg

Vedlegg 1: Prosjektplan

Prosjektplan masteroppgave for Ståle Kvalevåg

Utgangspunktet for masteroppgaven jeg skal skrive høsten 2016 og våren 2017 vil være fra fengsel med høyt sikkerhetsnivå. Jeg jobber selv som fengselsbetjent i et fengsel med høyt sikkerhetsnivå, noe jeg har gjort i tilsammen ca 17 år. Jeg har også jobbet deltid i psykiatriske institusjoner og boliger, samt rusomsorg, på deltid, i tilsammen ca 17 år.

Juni 2012 var jeg ferdig med videreutdanning i psykisk helsearbeid ved UiA. Høsten 2013 startet jeg med videreutdanning i sexologi ved UiA og fullførte denne i juni 2015. Jeg har også en videreutdanning i psykoseproblematikk og rehabilitering (SEPREP).

Fra 2015 ble det mulig å skrive masteroppgave i psykisk helsearbeid med sexologisk tema. Forutsetningen var at man kunne bruke 30 studiepoeng fra videreutdanning i sexologi og kombinere med fagene fra videreutdanning i psykisk helsearbeid. På denne måten kunne man skrive en sexologisk master i psykisk helsearbeid., der man knytter seksualitet opp mot psykisk helse.

Jeg har fått noe permisjon med lønn fra min hovedarbeidsgiver, som er Kriminalomsorgen, for å forberede meg til, samt jobbe med masteroppgaven. Jeg ønsker, ut fra egen interesse, men også på bakgrunn av støtte og oppfølging fra arbeidsgiver å skrive om innsatte og seksualitet.

Tema for oppgaven vil da bli omtrent slik :

”Hvordan forvalter mannlige innsatte i fengsel med høy sikkerhet (lukket fengsel) sin seksualitet i løpet av soningen?”

Planen er å gjennomføre en kvalitativ studie av innsatte ved et slikt fengsel der de innsatte sitter på lange dommer.; inntil 21 år forvaring. Jeg har vært i kontakt med en bekjent som er inspektør (avdelingsleder) for programvirksomhet ved

XXXXXXXXXXXXXX. Han sa at dersom det er aktuelt og dette blir godkjent, regnet han med at jeg kunne intervjuer i dette fengselet. Det kan også være aktuelt å intervjuer i et fengsel til, dersom dette er nødvendig. Bla ser jeg at det kan bli lettere å bevare den enkelte innsattes anonymitet ved å benytte meg av to fengsel. Imidlertid vil dette bli noe større prosess med hensyn til søknader om godkjenning, samt at man må ha flere kontaktpersoner å forholde seg til.

Det er også et poeng at dette gjennomføres på dagtid i fengselet, og at de innsatte som deltar i intervjuene får dagpenger i fengselet på linje med vanlig arbeid/aktivitetsplikt, noe jeg vil gjøre avtale med fengselet om. Dette blir da ikke noe hinder for dem ift å delta som informanter.

Intervjuene

Planen er å ha en hermeneutisk tilnærming til prosjektet, og på den måten få svar på de aktuelle spørsmålene.

Tanken er at jeg skal intervjuer 4-6 innsatte med ulik varighet på dommen, samt at de er på ulike steder i soningsforløpet. I undersøkelsen vil jeg også ta med et spørsmål/tema som omhandler hva de innsatte tenker/føler at soningen har gjort med deres seksualitet for framtiden. Dette ønsker jeg å ha med for å belyse innsattes subjektive opplevelse av hvordan et fengselsopphold kan påvirke den enkeltes seksualitet og eventuelle endringer av selvbildet.

Jeg tenker å ha noen tema som vi kan snakke ut fra.

Hovedtema blir :

Hvordan forvalter du din seksualitet mens du sitter i fengsel.

Ut fra dette ser jeg for meg at det kan komme flere mulige svar som: At de ikke har noen seksualitet i fengslet, at det dreier seg om onani og pornoblader, at innsatte seg imellom har en eller annen form for fysisk eller mental kontakt som gir dem noen form for seksuell tilfredsstillelse. Den innsatte kan også få besøk, der man også kan ha en mulighet til seksuell aktivitet. Dessuten kan man også tenke seg at de forvalter sin

seksualitet på andre måter. Dette tenker jeg at de kan få mulighet til å utdype om de ønsker det.

Jeg har også lyst til å finne ut om hva de kan gjøre når de er på permisjoner fra fengselet, eller hvordan de tenker det vil bli. Det kunne også vært interessant å høre om de har noen tanker om hvordan et lengre opphold i fengsel har påvirket deres seksualitet, eller hvordan de tror oppholdet vil påvirke denne.

Øvrige tema eller underspørsmål som kan være aktuelle, er spørsmål om bruk av prevensjon, seksuelt overførbare sykdommer, tvang, voldtekt, betaling, beskyttelse, "kjøpe seg posisjon" . Det kan også hende det kan være aktuelt å spørre om i hvilken grad de innsatte har mulighet til å snakke med andre om sin seksualitet. Dette kan være i samtalegrupper, med andre innsatte, med helsepersonell eller med andre tilsatte direkte. Det kan også være i telefonsamtaler eller ved å sende brev.

Lengden på intervjuene er avhengig av hvor mye innsatte har å si om temaet, men jeg ser for meg at det er samtaler på mellom en ½ time og en time, evt noe lenger om det er behov for det. Det er tenkelig at jeg må ha flere samtaler, fordi det kan ta tid å få den nødvendige alliansen med den innsatte.

Jeg tror det kan være lurt å sende inn litt fyldig om hva jeg har tenkt å spørre om til fengselet. Intervjuobjektene kan da forberede seg litt og tenke gjennom temaene.

Som forberedelse til intervjuene ønsker jeg å lage en kort intervjuguide som jeg kan bruke. Denne vil jeg utarbeide i samarbeid med min veileder. På selve intervjuet vil jeg ta dette opp på bånd og transkribere i ettertid.

Som jeg har nevnt kjenner jeg en som er avdelingsleder for programvirksomhet på XXXXXXXXXXXXXXXX Da jeg luftet planene for ham synes han dette virket interessant. Han mente dette kunne gå an å gjennomføre på XXXXXXXX, og at han stilte seg positiv. Med å bruke ham når det gjelder utvelgelse, tenker jeg at man kan lettere komme i kontakt med informanter som ønsker å snakke med meg, og som har noen refleksjoner rundt dette.

Det er også et viktig poeng å nevne for informantene at jeg er fengselsbetjent, men at det er ikke i den sammenhengen jeg gjør disse intervjuene. De må på ingen måte tro at det kan ligge noen slags ris bak speilet.

Etiske overveielser

Etter å ha foretatt en del søk i databaser om hvordan innsatte forvalter sin seksualitet mens de sitter i fengsel, ser det ut til å være et tema som er lite belyst. Jeg mener det vil være interessant for Kriminalomsorgen og for sexologien, som fagfelt, å få innblikk i dette temaet. På denne måten kan man få større åpenhet og forståelse for innsattes forvaltning av seksualitet. Med større kunnskap, åpenhet og forståelse kan man unngå myter knyttet opp mot temaet. Samtidig kan man også få bedre mulighet for rådgivning og oppfølging av innsatte og deres seksualitet underveis i soningen. Psykisk helse og seksualitet er også nært knyttet sammen. En bedre forståelse av hvordan innsatte forvalter seksualiteten vil også kunne bidra til at man får bedre forståelse for innsattes psykiske helse, og samtidig får bedre forutsetninger for å bidra til en bedre psykisk helse hos innsatte.

Innsatte som soner dom i fengsel med høyt sikkerhetsnivå er ofte i en svært vanskelig og sårbar situasjon. Dessuten kan de ha opplevet mange utfordringer og svikt gjennom livet. Ved forskning tenker jeg at man skal ha et utgangspunkt at man vil det gode med forskningen. Å forvalte seksualitet i en lukket- og total institusjon kan sannsynligvis by på en del utfordringer. Dessuten kan seksualitet være et sårbart og skambelagt tema for mange.

Noen av informantene kan ha opplevet uønskede seksuelle hendelser. Det er derfor viktig å være oppmerksom på flere etiske utfordringer i forbindelse med informasjonsinnhenting. Eksempelvis kan det være aktuelt å gi informantene mulighet til samtaler/debriefing dersom det skulle dukke opp vanskeligheter underveis i, eller i etterkant av innhenting av datamateriale. Slike samtaler kan jeg sannsynligvis avtale med helseavdeling/psykolog på anstalten hvor jeg har tenkt å intervju innsatte. Jeg vil også informere helseavdelingen på fengselet om prosjektet, og samtidig høre med dem

om mulighet en til slik oppfølging, dersom det skulle bli nødvendig. Samtidig vil jeg også snakke med min kontaktperson om dette, slik at informantene er best mulig ivaretatt.

Informantene skal som sagt bli sikret god anonymitet, samt mulighet til når som helst å trekke seg fra å delta i prosjektet.

Drømmer og tanker for denne oppgaven er at det kan komme fram resultater som kan være interessant for Kriminalomsorgen, og at resultatene kan brukes for bedre å belyse psykisk helse og seksualitet i utdanningen av fengselsbetjenter. Dersom funnene i undersøkelsen også kunne belyst flere tema eller innfallsvinkler for videre forskning synes jeg det kunne nyttig.

Siden det ser ut som seksualitet ikke er tema i levekårsundersøkelsene som gjennomføres av SSB, kan det også være aktuelt i ettertid å snakke med dem om dette er noe som kan innlemmes i deres undersøkelser. På denne måten kan man skaffe materiale for kvantitative prosjekter senere.

Vedlegg 2: informasjonsskriv med informert samtykke

Informasjon og samtykkeerklæring til deltakere/informanter til forsknings-masterprosjekt

Undersøkelse om hvordan mannlige innsatte forvalter sin seksualitet underveis i soning i et lukket fengsel

Forsker: Ståle Kvalevåg

Veileder: Esben Esther Pirelli Benestad

Jeg går på Universitetet i Agder på master i psykisk helsearbeid. Våren 2015 avsluttet jeg også et studie i videreutdanning i sexologi ved Universitetet i Agder. Desember 2003 ble jeg uteksaminert fra Kriminalomsorgens utdanningscenter og har siden dette jobbet som fengselsbetjent. Før jeg begynte på KRUS jobbet jeg et par år på Ila fengsel, forvarings og sikringsanstalt, og også snaut 2 år i Molde fengsel. Jeg har også jobbet deltid i psykiatrien i ca 17 år.

I og med at jeg har studert videreutdanning i sexologi og videreutdanning i psykisk helsearbeid, har jeg nå mulighet til å skrive en sexologisk master i psykisk helsearbeid. Tema for denne oppgaven er: **hvordan forvalter mannlige innsatte, i et fengsel med høyt sikkerhetsnivå, sin seksualitet underveis i soningen.**

I dette prosjektet intervjuer jeg dere som forsker, og min jobb som fengselsbetjent skal ikke sammenblandes med denne rollen.

I dette prosjektet ønsker jeg å intervju 4-8 innsatte om dette temaet. Lengden på intervjuene anslår jeg til å være en plass mellom ½ og 1 time. Intervjuene vil foregå på dagtid i fengselet, og jeg vil avtale med anstalten at dette ikke går ut over arbeidspengene den dagen man deltar på intervju. På intervjuene ønsker jeg å ha med båndopptaker for å få gjennomført intervjuene på en hensiktsmessig måte, samt at jeg har mulighet til å transkribere disse i etterkant. Alle personopplysninger vil bli holdt utenfor ved opptak.

Hensikten med studien er å rette fokus mot og få et innblikk i seksualforvaltning hos innsatte, for derved å kunne få innsikt i en eventuell nytte av tilrettelegging, læring eller opplysning til andre innsatte som i beste fall kan komme deres fysiske og psykiske helse til gode.

Opplysningene du kommer med i forbindelse med prosjektet vil bli behandlet konfidensielt. Det er bare meg som forsker som har tilgang til personidentifiserbare opplysninger. Du velger selv, frivillig, om du vil delta i prosjektet. Som deltaker har du også mulighet til, når som helst underveis i prosjektet, å trekke deg uten å oppgi noen ytterligere grunn for dette. Etter at prosjektet er ferdig, og oppgaven skrevet vil materiale fra intervjuer bli slettet eller anonymisert. Forventet sluttdato for prosjektet er 30. mai 2017.

Prosjektet skal leveres som masteroppgave til Universitetet i Agder, samt at det kan bli publisert som artikkel. Som nevnt vil alle personopplysninger bli holdt utenfor oppgaven.

Prosjektet meldes til Personvernombudet for forskning, NSD-Norsk senter for forskningsdata. Videre søkes det også til Kriminalomsorgen for tillatelse til å gjøre denne undersøkelsen. Begge instanser har godkjent søknadene.

Svarene som kommer frem vil bli behandlet konfidensielt, og vil på ingen måte få betydning for ditt videre opphold i fengselet. Imidlertid har jeg som forsker meldeplikt og vitneplikt dersom det skulle dukke opp informasjon om alvorlige kriminalitet/kriminelle handlinger som pågår eller som planlegges.

Materialet og oppgaven kan publiseres i tidsskrifter, men deltakerne vil være anonymisert.

Ståle Kvalevåg

Vedlegg 3: Intervjuguide

Takk for at du var villig til å delta på dette intervjuet/undersøkelsen.

Gjennom dette intervjuet vil jeg forsøke å forstå verden ut fra ditt synspunkt. Jeg ønsker å vite hva du vet, på den måten du vet det. Jeg ønsker å forstå betydningen av dine opplevelser, være i dine sko, føle ting slik du føler dem, forklare ting slik du forklarer dem.

SEKSUALITET FOR DEG?

Vi skal i denne samtalen snakke om seksualitet, psykisk helse og forvaltning av seksualitet underveis i soningen:

- Hva betyr seksualitet for deg?
- Hvor viktig er seksualitet i livet ditt?
 - Svært viktig
 - Viktig
 - Verken viktig eller uviktig
 - Ganske uviktig
 - Helt uviktig
- Hva er det viktigste ved seksualiteten for deg?
 - Lage barn
 - Opplive spenning/avspenning
 - Få bekreftelse som kjønn
 - Få et avbrekk i hverdagen
 - Det er et uttrykk for kjærlighet
 - Det gir intimitet og nærhet
 - Der er normalt å ha sex

FORVALTNING - Hvordan har innsatte som sitter i fengsel sex med seg selv eller andre ?

- Nå som du har sittet her i x antall år; hvordan er din erfaring/observasjon på hvordan innsatte har sex?
 - berøring
 - onani
 - bruk av porno/fantasier
 - flirt mellom innsatte
 - flirt med ansatte
 - samtaler
 - telefon
 - brev
 - prostituerte
 - "venninner"
 -
 -
- Hvis det hadde kommet inn en innsatt som sa han var homofil; hvordan tror du han hadde blitt tatt imot på avdelingen?
- Undersøkelser fra andre land har vist at (**Stilles som case!!!!**)
 - heterofile menn har forhold til hverandre i fengsel
 - innsatte bruker sex for å oppnå beskyttelse i fengsel
 - innsatte bruker sex for som bytte av tjenester og materielle goder.....hvordan er dette ift det du har erfart gjennom den tiden du har sittet i fengsel?
- Det er vanlig å ha et behov for å dekke følelsesmessige kontakt mellom mennesker. Hvordan gjøres dette når man sitter i fengsel?
 - Gjøres det "små ting" som kan gi noen form for tilfredsstillelse? eks klapp på skulder, massasje, annen form for nærhet? Fortell

- Det at man omgås mest menn (medinnsatte) lurer jeg på hvordan dette påvirker seksualiteten.
 - endret tanker om sex?
 - mindre lyst?
 - annerledes lyst?
 - kroppsfokus?
- Endres dette på noen måte ut fra hvor lenge man har sittet inne?
- Hvilke tanker har du rundt denne måten å være/gjøre ting på?
- Hvordan påvirker dette deres psykiske helse?
- Hvordan er mulighetene for å ivareta god nok seksuell helse i fengselet?
- Skam og tabu? feks med onani?
- Slik jeg oppfatter det er det en forskjell mellom den seksualiteten dere ønsker og det dere kan få til mens dere er i fengsel; på hvilken måte påvirker dette dere?
- Tilgang til kondomer?

KROPPSBILDE

- Kroppsbilde, og hvordan føler du dette påvirkes av oppholdet i fengsel?. eks trening
 - Doping/kroppsfokus/maskulinitet??
 - Stadig visitasjon/urinprøver??

SAMTALER

- Hvordan snakket innsatte med hverandre om seksualitet?

- Hvordan snakker ansatte til de innsatte om seksualitet ?
- Hvordan opplever du deres holdning til feks pornografi? (diskurs)

ETTER LØSLATELSE

- Hvordan tror du tiden i fengsel og måten du har kunnet forvalte din seksualitet på vil påvirke deg etter løslatelse? (fremtiden)

DIVERSE

- Forslag til hvordan en ønskesituasjon kan være i fengsel for at man best mulig kan forvalte sin seksualitet?

Er det noe annet du ønsker å tilføye på slutten av dette intervjuet? Fortell

Du har nå gitt meg mye innblikk i hvordan du opplever dette, og det har gitt meg god innsikt som jeg kan bruke i oppgaven. Som nevnt vil din anonymitet holdes skjult.

Vedlegg 4: Uttalelse fra faglig veileder

Professor Esben Esther Pirelli Benestad
Universitetet i Agder
Fakultet for helse og idrett
Institutt for psykososial helse.

Grimstad 02092016

Master prosjektet:

Hvordan forvalter mannlig innsatte i norske fengsel sin seksualitet underveis i soningen?

Prosjektet skal gjennomføres av kandidat Ståle Kvalevåg på basis av både hans sexologiske og fengselsfaglige bakgrunn.

Som på mange andre områder i vårt samfunn, er seksualiteten henvisst til lause rom hvor den får stagnere og/eller tidvis utvikle seg i negativ retning når mennesker avsondres fra sine foretrukne objekt valg.

Soning av dom i fengsel og da især lengre soning er en situasjon hvor nettopp slike problemstillinger settes på spissen.

Større innsikt i hvordan den enkelte forvalter sin seksualitet i soningsperioden, kan gi verdifull informasjon som i neste runde kan komme både aktuelle og senere innsatte til gode.

Veiledningen av Kvalevåg vil foregå gjennom jevnlig møter, gjennomlesing av skriftlig materiale ettersom det blir til, drøfting av veier videre dersom kandidaten blir stående fast i et problemstilling og ivaretagelse/kontroll med at prosjektet gjennomføres i henhold til protokoll.

Esben Esther Pirelli Benestad

Professor UiA

Vedlegg 5: Godkjenning fra Kriminalomsorgen

Kriminalomsorgen region øst

Professor Esben Esther Pirelli Benestad
Universitetet i Agder, Fakultet for helse og idrett
Institutt for psykososial helse
4604 KRISTIANSAND S

Deres ref:

Vår ref:
201600079-26

Dato:
03.10.2016

INNVLGELSE AV SØKNAD OM Å SKRIVE MASTEROPPGAVE

Det vises til søknad av 17.08 d.å. fra student Ståle Kvalevåg om tillatelse til å skrive masteroppgave der innsatte i Kriminalomsorgen region øst, [REDACTED] intervjues.

Tema for oppgaven er "Hvordan forvalter mannlige innsatte i fengsel med høy sikkerhet (lukket fengsel) sin seksualitet i løpet av soningen".

Studenten ønsker å intervju 5 – 8 innsatte. En intervjuguide, samt skjema for samtykke er vedlagt søknaden.

Saken er fremlagt for [REDACTED]. De har hatt saken til diskusjon i ledergruppen. En ansatt fra [REDACTED], [REDACTED] som også er utdannet sexolog, vil bistå Kvalevåg i arbeidet. De mener dessuten at prosjektet kan gjennomføres på en sikkerhetsmessig forsvarlig måte.

Søknaden innvilges under forutsetning av at det foreligger svar fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) før arbeidet påbegynnes.

Det stilles krav til at forskningen gjennomføres på en forsvarlig måte som ikke belaster ansatte og innsatte unødig og til at studenten forholder seg til den enkelte enhets sikkerhetsmessige instruksjer. Fengselet vil også kunne innhente opplysninger om studentensandel fra det sentrale strafferegisteret.

Opplysninger forskeren blir gjort kjent med kan være underlagt taushetsplikt, jf. forvaltningsloven § 13. Forskeren/studenten er undergitt taushetsplikt om slike opplysninger, jf. forvaltningsloven § 13 e. Brudd på taushetsplikten straffes etter straffeloven §§ 209 - 210. Det er et vilkår at søker undertegner taushetserklæring med henvisning til bestemmelsene ovenfor før forskningen påbegynnes. Slik erklæring vil bli utarbeidet av [REDACTED].

Det er en forutsetning at søker kjenner til lov om personopplysninger med tilhørende forskrift, spesielt § 7.27 i forskriften.

Postadresse:
Postboks 694
4305 Sandnes

Besøksadresse:
Urtegate 9

Telefon: 23 30 49 50
Telefaks: 23 30 49 99
Org.nr: 982 349 419

Saksbehandler:
Ellen C. Bjercke
E-post: postmottak-
8100@kriminalomsorg.no

Datamaterialet som samles inn skal oppbevares på en forsvarlig måte og personidentifiserbare opplysninger skal anonymiseres ved publikasjon.

Vi ber om at ett eksemplar av den ferdige rapporten sendes Kriminalomsorgen region øst, ett sendes [REDACTED] ett sendes Kriminalomsorgsdirektoratet og ett sendes Kriminalomsorgens utdanningssenter. Alle har postadresse Dokumentsenteret, Pb 694, 4305 Sandnes.

Med hilsen

Brit Kari Kirkeide
ass.reg.dir

Ellen C. Bjørcke
seniorrådgiver

Kopi til: Ståle Kvalevåg, Steinklevveien 4a, 4846 ARENDAL. [REDACTED]

Vedlegg 6: Godkjenning fra NSD

Esben Esther Pirelli Benestad
Institutt for psykososial helse Universitetet i Agder
Serviceboks 422
4604 KRISTIANSAND S

Vår dato: 18.10.2016

Vår ref: 49435 / 3 / AMS

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 12.08.2016. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 10.10.2016. Meldingen gjelder prosjektet:

49435	<i>Hvordan forvalter mannlige innsatte i et fengsel med høyt sikkerhets nivå sin seksualitet i løpet av soningen?</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Universitetet i Agder, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Esben Esther Pirelli Benestad</i>
<i>Student</i>	<i>Ståle Kvalevåg</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.05.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Anne-Mette Somby

Kontaktperson: Anne-Mette Somby tlf: 55 58 24 10

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

NSD – Norsk senter for forskningsdata AS
NSD – Norwegian Centre for Research Data

Harald Hårfagres gate 29
NO-5007 Bergen, NORWAY

Tel: +47-55 58 21 17
Faks: +47-55 58 96 50

nsd@nsd.no
www.nsd.no

Org.nr. 985 321 884